

ORSZÁGOS TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI KONFERENCIA

2023. április 25-27.

Mesék Baranyában – Császár Levente pécsi író meséi a Mecsek- környékről

**Fairy tales in Baranya - Tales from the Mecsek area by Levente Császár, a
writer from Pécs**

Készítette: **Czuczor Flóra Mária**
LRCWEJ
Óvodapedagógus alapképzés
nappali tagozat
Kaposvári Campus

Témavezető: Dr. Nagyné Dr. Mandl Erika egyetemi docens,
MATE Kaposvári Campus, Neveléstudományi intézet Anyanyelvi és
Gyermekekultúra Tanszék

OTDK szekció: Tanulás- és Tanításmódszertani – Tudástechnológiai Szekció

**Kaposvár
2022**

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	1
1. Pécsi és Baranya megyei gyermekirodalom.....	3
2. Császár Levente írói stílusa.....	6
2.1. Könyvei	10
2.2. Kisebbségnek szóló művek.....	12
2.2.1. Mézes-tanya	12
2.2.2. Aprónépek országa	14
2.2.3. Az erdő íze	16
2.3. Nagyobbaknak szóló művek	19
2.3.1. Kő Zsongor.....	19
2.3.2. Koboldok kincse.....	21
2.3.3. Korró	22
2.4. A mesék összehasonlítása	24
3. A kortárs helyi gyermekirodalom kapcsolódása az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramjához.....	28
4. A pedagógusokkal és gyermekkönyvtárosokkal készült interjúk ismertetése	31
5. Mézes-tanya mesetervezet.....	36
5.1. Reflexió	40
Összefoglalás.....	42
Felhasznált irodalom	44
Interjúk:	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
A képek jegyzéke	47
Melléklet (Ld. Kiegészítő dokumentum)	Hiba! A könyvjelző nem létezik.

Bevezetés

A hároméves óvodapedagógus képzés során gyakran hallhattuk az oktatóktól és a Gyakorló Óvodában dolgozó pedagógusoktól, hogy a gyermekek életében és fejlődésében a mozgáson, játékos tanuláson kívül a mese is rendkívül fontos szerepet játszik. Többek között fejleszti szókincsüket, figyelmüket, képzelőerejüket, képzeletüket. Nem mindegy, milyen meséket hallanak az óvodások, ugyanis vannak mesék, amelyek még értelmezhetetlenek, szókincsükben ismeretlenek, azaz több olyan szót és kifejezést is tartalmaznak, amelyeket a gyermekek többsége még nem ismerhet. Vannak olyan tartalmak is, amelyek nem valók a gyermekek képzeletének, esetleg jelentősen meghaladják azt, ezekre szintén figyelnie kell mind a szülőnek, mind az óvodapedagógusnak.

Fontosak azok a meseírók, akik meséikben kiemelt figyelmet fordítanak arra, hogy a gyermekek szókincsének megfelelően, azt minimálisan, egy-két szóval bővítve írnak. Mindazonáltal, mivel nem minden gyermekeknek szánt mese éri el azt a színvonalat, melyet a gyermekeknek kívánunk nyújtani, erre szintén kiemelten kell figyelnünk. Fontos, hogy a mese személyiségfejlesztő tartalmával kapcsolatban a gyermek maga hozza meg a tanulásra vonatkoztatott következtetéseit. Ugyanakkor felmerülhet a kérdés, egész pontosan mit is jelent az, hogy egy mese fejleszti a gyermeket. Illetve, mégis hogyan fejleszti? Kik azok az írók, akik gyerekeknek megfelelő meséket írtak? És vajon az, akit én választottam, megfelel az úgynevezett kritériumoknak?

Mindig is szerettem olvasni, ifjúsági regényeket, népmeséket, modern műmeséket, ismeretterjesztő gyerekkönyveket egyaránt. Ennek okán tudtam, hogy ilyen témát szeretnék feldolgozni a szakdolgozatomban. Mivel pécsi vagyok, logikusnak tűnt, hogy keressek egy pécsi író vagy írónőt, aki gyerekeknek írt könyveket. Leendő foglalkozásom okán remek lehetőségnek gondolom a számomra új írókkal való ismerkedést. Kutakodásom során leltem rá Császár Leventére, akit végül pályamunkám témájául választottam. Az író különlegessége, hogy főként Baranya megyei településeken játszódnak meséi, melyeket hol kérésre, hol saját ötletből, ihletből ír.

A dolgozattal a célom a fent megnevezett író megismerése és megismertetése, könyveinek, meséinek elemzése, bemutatása útján. A dolgozat első egységében először öt fogom bemutatni az általános információktól kezdve a személyesebbekig. Tekintettel arra, hogy Császár Levente kortárs író, aki nem szerepel rendszeresen a médiában, szakmai életrajzának, stílusának bemutatásához a kevés számú róla szóló cikk mellett a vele készített interjút fogom elsősorban

felhasználni. Az interjú emellett fontos információkkal szolgál a mesék bemutatásakor is, amelyek az író pályájának ismertetését követik majd. Könyveit, meséit személyességre és hitelességre törekedve elemzem majd, miközben összehasonlítom az író kisebb, illetve nagyobb gyermekeknek szánt műveit, hogy megérthessem, melyek a különbségek az egyazon író tollából, különböző korosztályok számára íródott könyvek között. Ugyanakkor annak érdekében, hogy pontos rálátásom lehessen a pécsi írók meséinek közoktatási intézményekben való felhasználhatóságáról, illetve felhasználtságáról, több interjút is készítettem gyermekkönyvtárosokkal és pedagógusokkal. A pécsi Csorba Győző Könyvtár, valamint a Csorba Győző Könyvtár Apáczai Csere János Fiókkönyvtár munkatársával készített interjú arra irányult, hogy megtudjam, a könyvtár milyen lehetőségeket kínál az óvodásoknak, illetve a pedagógusoknak a helyi írókkal való megismerkedésre. A mentorpedagógusommal készített interjú során az volt a célom, hogy felmérjem, az óvodákban mennyire és milyen módokon tudják feldolgozni, hasznosítani a helyi írók műveit.

Minden mese más, ahogy minden ember is, így nem különös, hogy mindenki más és más mesét szeret, élvez. Ez alól természetesen a gyermekek sem kivételek, hiszen nekik is van ízlésük, tudják, mi érdekli őket, mi az, ami megmozgatja őket. Különösen érdekes lehet egy gyermek számára például, ha saját lakóhelyére ismer rá egy könyvben, egy mesében, s ebben az esetben, ha kilép az utcára, tekintetével majd azokat a helyszíneket keresi, amiről előző este olvastak otthon a szülővel, élénk érdeklődést mutatva a környezete, az őt körülvevő világ felé. De vajon tényleg így van? Valóban segít a gyerekeknek megismerni és újra rácsodálkozni lakóhelyükre a mese, amit az otthonuk tájához, látványosságaihoz igazítottan írtak? Ez a továbbiakban – reményeim szerint – ki fog derülni számomra.

1. Pécsi és Baranya megyei gyermekirodalom

A mai, modern világban rengeteg inger és információ éri a gyermekeket, amelyek közül ki kell válogatniuk a számukra hasznos információkat. A modern technológiák nagy sebességgel terjednek el az egyre kisebb gyermekek körében, a televíziós csatornák, az internet és a mozik rengeteg mese nézési lehetőséget kínálnak. Így ahhoz, hogy a gyermekek kreativitását segíthesük, a gyermekeknek, életkoruknak megfelelően tisztában kell lenniük a kulturális értékekkel, és rendelkezniük kell megfelelő világnézettel is (Kulikovskaya-Andrienko 2016). A helyi kulturális értékek megismertetéséhez pedig kiváló eszköz a helyi gyermekirodalom.

Minden tájegységnek más és más mesék lapulnak tárházában, hiszen ezek a szájhagyomány útján terjedő népmesékből nőtték ki magukat. Amikor megkezdtem kutatásomat a Pécsi Tudásközpontban, mely a városi, illetve megyei könyvtárként van számontartva, nem gondoltam volna, hogy ilyen kevés információ kerül csak birtokomba a Baranya megyei, és a pécsi gyermekirodalommal kapcsolatban.

A nem túl nagy számú - témára vonatkozó - szakirodalom ellenére (vagy éppen ennek okán) úgy vélem, először is szólnom kellene néhány szót a baranyai népmesékről, és ezek egyik nagy gyűjtőjéről: Berze Nagy Jánosról. Berze Nagy nem Pécsen, de még csak nem is Baranya megyében született (hanem a Heves megyei Besenytőteleken), mindazonáltal 1924. augusztusától Pécs és Baranya vármegye (vm.) vezető tanfelügyelője volt, majd később, 1939. november 1-től 1946. április 5-ig Pécsen élt nyugdíjasként. Ezen évek alatt, 1940-től írta meg *Baranyai magyar néphagyományok* című kötetét, mely egy 1840 lapból álló népköltési gyűjtemény. A gyűjtemény a baranyai magyar nép élő, szellemi, néprajzi emlékeinek teljes, tudományos feltárása. Szerepelnek benne népmesék, népmondák, népdalok, népballadák, népszokások, hiedelmek, és mitikus lények elbeszélései is. A gyűjtemény tartalmát a Berze Nagy által szervezett társadalmi néprajzi gyűjtés anyagai képzik, amelyeket Baranya vármegye 64 községe területén 6 évig tartott összegyűjtenie (Berze 1973: 8). Berze Nagy Jánost azért tartom fontosnak megemlíteni, mert Császár Levente előszeretettel alkalmazza meséinek alapjául a *Baranyai magyar néphagyományok* című kötetre épülő művet, *Az ördögszántotta hegy (Baranyai mondák, hiedelmek és történetek)* című, Pesti János által szerkesztett gyűjtést.

A teljesség igénye nélkül szeretnék kiemelni néhány fontos pécsi kötődésű író, akiknek meghatározó szerepük volt a pécsi irodalmi élet és gyermekirodalom alakításában is. Lázár Ervin 1957 tavaszán került Pécsre, és egészen 1965 márciusáig élt Baranya megye székhelyén. Itt

írta meg első gyermekkönyvét, a *Kisfiú meg az oroszlánok* című meseregényét. Pécssett való tartózkodása idején az író előbb a *Dunántúli Napló*, majd az *Esti Pécsi Napló* munkatársaként is tevékenykedett – ez utóbbiban álnéven, Plajbász Karcsiként alkotott –, emellett a *Jelenkor* szerzői egyikének is mondhatta magát. A *Jelenkor* elsősorban elbeszéléseket várt volna tőle, azonban a 70-es években meseregényei irodalmi szenzációnak számítottak, ebből kifolyólag több meséjét is megjelentették, így *A hétfejű tündért*, a *Dömdö dömdö dömdödömöt*, a *Báránnyelű bodorítót*, a *Rácegresi és Pácegresit*, a *Ha három lábon gyábokolszt*, valamint a *Berzsián és Dideki* című meseregényből két részletet is a *Jelenkorban* olvashatták először az érdeklődők, még a kötetek megjelenése előtt. Az író távozása után évekig jó szívvel, vágyakozva gondolt vissza pécsi tartózkodására, visszavágyva a zajos fővárosból. >>Én nagyon szerettem Pécsen élni. Budapesten ma sem találom úgy a helyemet.<< nyilatkozta Bertha Bulcsúnak egy interjútban, a *Jelenkor* című lapban, 1969-ben (Komáromi 2009).

Természetesen Pécs Lázár Ervin után sem maradt új mesék nélkül, ugyanis 1991-ben írta első verses kötetét Méhes Károly. Később, 2000-ben kiadott egy gyermekverses kötetet, majd nyolc évvel később megírta *Spenót és Papucs* című, első meséjét. Legutolsó önálló kötete a 2013-as *Mindig ez a Kitkat!* Méhes Pécssett járt általános iskolába, majd a Janus Pannonius Tudományegyetem magyar-esztétika szakára. 1991-től kezdve, 21 éven keresztül dolgozott szerkesztőként a *Dunántúli Naplónál*, de 2012-től már a Zsolnay Kulturális Negyedben dolgozik. A Pécsi Íróprogram egyik alapítója, vezetője és szervezője, elbeszéléseit, verseit 1983 óta közlik az irodalmi lapok (12).

A pécsi születésű író, költő, Szakács Eszter első mesekönyvét, a *Villámhajigáló Diabázt* 2010-ben adta ki. Ezt követően három éven belül két másik mesekönyvet is megjelentetett. 2011-ben a *Tulipánháborút*, majd 2013-ban a *Kallantyú meséit*. Szakács Eszter Pécsen született, a Janus Pannonius Tudományegyetem Tanárképző Karán, földrajz-rajz szakon szerzett diplomát, ettől kezdve a pécsi Egyetemi Könyvtárban dolgozik (13).

Czirják Erika a pécsi Árpád Fejedelem Gimnázium és Általános Iskola tanára, fejlesztőpedagógus, mozgás- és meseterapeuta, 2018-ban kezdett el foglalkozni a meseírás gondolatával, és végül 2020-ban megjelent első mesekönyve, az *Útravaló sütik*, amit a *Mobil-mesék*, és az *Útravaló sütik karácsonya*, illetve az *Adventi mesék* követett (Czirják).

Amikor a könyvtárban pécsi, illetve baranyai kötődésű meseírók után érdeklődtem, a fenti három név volt az első, amit ajánlottak, majd később megemléstettek két, még kezdő meseírót, Szentendrei Juditot, akinek első mesekönyve, a *Mézes cukrászda* 2020 februárjában jelent meg, és azóta nincs információ arról, hogy újabb munkája is lenne. A másik felmerülő név Csete

Dóráé volt, aki 2020-ban adta ki *Lillen, a tünde* című meséjét, melynek társszerkesztője volt Kőszegi-Arbeiter Anita mellett, illetve most készül *Zöldlomb-erdő lakói* című könyve.

Kutatásom során rátaláltam még egy ígéretes pécsi lakosú íróra: Czernák Eszterre. A *Pagony Kiadó* 2019 óta adja ki a meséit, kezdve *A világ legjobb játszóterével* és a *Sári és Berci otthonnal*. Ezeket követték a *Sárányovi* és a *Panka-sorozat*, majd a *Sárányosuli* (3).

Mindent összevetve, a pécsi gyermekirodalom nem szenved hiányt a helyi írókból, irodalomból, sőt, a város és a mecseki táj a gyermekirodalom szempontjából az írók számára az egyik leginspirálóbb alkotói közeg. Érdekes egy részletesebb, teljességre törekvő áttekintést adni a pécsi kötődésű írók gyermekirodalmi törekvéseiről, alkotótevékenységéről.

2. Császár Levente írói stílusa

Császár Levente 1961-ben született Komlón. Gyermekkorát Kárászon töltötte, a Kühner-malomban, majd 2010-ben Pécsre költözött. Szülővárosában érettségizett azt követően egy évig dolgozott csillésként Béta bányán, majd a katonaság után az erdészetnél helyezkedett el favágóként. A rendszerváltás után turisztikai marketinget tanult, később közel 20 évig vezette a Keleti-Mecsek Tourinform irodáját, emellett turisztikai szaktanácsadást is tartott. Osztályozta a Baranyában kiadó házakat, ennek köszönhetően jól megismerte a környéket, és ekkor kezdett el érdeklődni a helytörténet iránt. (Császár 2017; Császár 2018; Méhes 2011; Nógrádi 2018.).

Saját bevallása szerint gyermekkorában szinte alig olvasott, egészen hatodik osztályos koráig, amikor elkezdte olvasni a Winnetou-t, és a regény hatására végül megszerette az olvasást és az irodalmat. Olyannyira, hogy egy időben szinte válogatás nélkül elolvasott bármit. A vele készített interjú alapján gyermekkorában nem meséltek túl gyakran és túl sokat Császár Leventének. Az édesapja felolvasta neki a Robinson Crusoe-t, minden este, minden nap szigorúan öt oldalt. Nagyanyja, aki magyaregregyi volt, fejből mesélt neki a Mára-vár történetéről, emellett az akkor még gyermek író élvezetet lelt a könyvek képeinek nézegetésében, ez lehet egyik oka annak, hogy minden könyvében fontosnak tartja az illusztráció megjelenítését. Amikor később, felnőttként gyermekeinek mesélt, fejből tette, mivel azokat a meséket ott és akkor találta ki. Ilyen volt példának okáért az *Erdő íze* is, melyet csak később vetett papírra. Az utóbbi években legkisebb lányán, Sárin tesztelte könyveit, hogy vajon melyik meséből mit, mennyit ért meg, s ezt már magából a könyvből tette meg. Ezen tapasztalataira alapozza feltevését, miszerint az ő legtöbb könyve, meséje nem való a kisebb korosztályok számára. Azonban egy gyermek még nem jelent átlagot, ezért úgy vélem, több gyermeknek is meg lehetne próbálni felolvasni, hiszen nem vagyunk egyformák. A gyermekek sem azok. Mindettől függetlenül az író kísérletezett a korosztályokat megcélzó írással, leginkább a saját maga által kitűzött célként, de esetenként külső felkérésre is (1. sz. melléklet 1-2.o.).

Első meséjét még gyermekkorában alkotta meg, azonban négy évtizedig hordozta magában, mielőtt második könyveként megismertette volna a nyilvánossággal, első könyve, a Madárház után, mely 2007-ben jelent meg. Könyvei illusztrálásához több, különböző grafikussal dolgozik, ugyanis igyekszik mindig az adott könyvhöz illő stílusú alkotót felkérni. Munka közben is gyakran egyeztetnek, ha arra van szükség, a szöveget és a rajzokat is közösen csiszolják. A keze alól kikerülő munkák többnyire Baranya megyei ihletésű mesék, azonban megírta a Balaton-felvidék és Szarvaskő, tehát a Bükk meséjét, valamint egy Bács-Kiskun megyei mesét

is. A könyvet mindig az adott településsel közösen adják ki, melyben az önkormányzat, vagy egy civil szervezet, esetleg egy helyi vállalkozás segíti. Ebből kifolyólag gyakran ír megrendelésre, ami számára nagy löketet, ihletet tud adni az íráshoz (1. sz. melléklet 13.o.).

Az ihletet eleinte, legtöbbször a helyszín adta számára, a helyszínhez tartozó mondával egyetemben, azonban nem mindegyik magyarországi, Baranya megyei terület, település rendelkezik mondával, így előfordult, például az *Óbányai-völgy meséjének* megírásakor is, hogy az író úgy döntött, maga írja meg a helység történetét. A helyszín és a monda mellett – elmondása alapján – Császár Leventének gyakran nyújt ihletet egy jól csengő név, mint például a Kalán Miska, kinek története a váraljai Farkas-árokban játszódik. Előfordult, hogy egy-egy mesét a helység alaptörténete sugallta, példaként ilyen volt az *Ördög könnycseppje* című műve, mely az Ördögszántotta hegy legendájából alakult ki, illetve a remeték története Pécsváradon, valamint Püspökszentlászlón. Az író egyik személyes kedvence a *Kószavár meséje*, melynek megírásához egy kisfilm adta az inspirációt. Mindemellett azonban a legtöbb ihletet mégiscsak maga a felkérés szokta adni az író számára. (1. sz. melléklet 12-13.o.)

Császár Leventének általában a szórakoztatás az elsődleges célja, megfűszerezve népmesei elemekkel, valamint tanító, nevelő célzattal is. Kiemelten fontos számára a népmesei tanítás, mely szerint a jó győz a rossz felett, aminek az is következménye, hogy a történeteiben nem halhatnak meg a hősök. Ezen elhatározásából több bonyodalom is fakadt, amikor az írói szabadságot kihasználva átírta egy-egy település mondáját, mint például a mecseki *Zsongor-kő legendáját*, melynek eredetileg halálraítélt hőseit meséjében megmenti egy griffmadár. De erre is talált megoldást. A könyv végére beilleszti az eredeti legendát, hogy az olvasó tudja, mi az eredeti, illetve láthassa, hogy ő maga is ismeri azt. Császár Levente azt vallja, a nevelésnek együtt kell járnia a szórakoztatással, fele-fele arányban. Véleménye szerint szükség van a konfliktusokra, melyből a gyermek tanulhat. Egyetért Albert Einstein kijelentésével, miszerint: *ha azt akarod, hogy a gyereked intelligens legyen, olvass neki sok tündérmesét. Ha azt akarod, hogy még intelligensebb legyen, akkor olvas neki még több tündérmesét, és ha azt akarod, hogy még ennél is intelligensebb legyen, akkor még több tündérmesét...* (1. sz. melléklet 8.o.).

A mesék tanító, nevelő célzatában Császár Levente számára jelen van az identitástudat erősítése, mely azzal kezdődött, hogy egy fiatal újságíró megírta, hogy az író a helyi hősökkel erősíti a gyermekek identitástudatát, lakóhelyükhöz való kötődését, így ő azóta „szélmalomharcot” vív az eltűnő magyar hősökért. Abban bízott, hogy ha egy kis faluból kiemel egy jelentéktelennek tűnő figurát, például Kalán Miskát, egy cigány fiút Váraljáról, vagy a kővágószőlősi

Kő Zsongort, és hőssé teszi őket, az az ott élő gyermekek számára egy igazi hőssé válhat. Azonban rá kellett jönnie, a legnagyobb probléma abból fakad, hogy ez nem mindig érdekli a fiatalokat, sőt, sok esetben maga az olvasás sem foglalkoztatja őket ebben a felgyorsult, digitális világban. Ezért is dolgozik azon, hogy a kecskeméti animációs stúdió az egyik meséjét elkészítse egy egészestés rajzfilm formájában. Mert fontos számára, hogy a gyermekek hősöket kapjanak, méghozzá hazai, magyar hősöket, akikkel könnyebben is tudnak azonosulni, illetve növelhetik bennük a hazaszeretetet is. Fontos számára a lokálpatriotizmus, a kulturális identitás erősítése is, tehát az, hogy a gyermekek megismerjék gyökereiket (1. sz. melléklet 8. o.).

A fentiekkel szemben azonban, az ő kedvenc, gyermekkori hősei közül kettő nem magyar származású: Winnetou és Zorro. A harmadik személy, akit megnevezett, Buga Jakab volt, a *Tenkes kapitánya* című sorozatból. Felnőtt fejjel már saját karakterei közül kerülnek ki kedvenc hősei: Csutka (Bodai Boda), egy nyomorék kisfiú, Kalán Miska, a már emlegetett cigány legény, illetve a *Koboldok kincsében* szereplő hét kobold együtt. De nem csak kedvenc karakterekkel rendelkezik, hanem kedvenc történetekkel is. Nagyon büszke a – még kiadatlan – *Mátra meséjére*, *Alsómocsolád meséjére*, a *Mocsoládiára*, a *Bodai Bodára* (legfőképpen Csutkára), de Magnum opusának a *Koboldok kincsét*, Vékény mesenovelláját tartja. Természetesen minden könyve rendkívül fontos számára, ahogyan ő fogalmazott: „minden egyes könyv a gyerekem, minden egyes könyv.” Ebből kiindulva, nem hajlandó kiadni a művet mindaddig, míg úgy nem érzi, tökéletes, addig, amíg a maximumot ki nem hozta belőle (1. sz. melléklet, 9.o., 19. o.).

A meséi megismertetésére, a *Kilenchatár* című könyvét bemutatva megalkotta a mese-fonót, melynek során egy meglévő történetet olvasott a vasasi iskolában. Elkezdte felolvasni a történetet, és amikor fordulóponthoz ért, abbahagyta és meghallgatta a gyermekeket, ők hogyan folytatnák a történetet. Ennek meglepő végeredményei születtek, ugyanis a gyermekek ötletei között előfordultak olyanok is, melyek felülmúlták az eredeti történetet. Azonban ez a módszer csak a tanteremben, az óra keretében működik jól, továbbá rengeteg energiabefektetést igényel, ennek okán az író nem szívesen próbálkozna vele újra (1. sz. melléklet, 10-11. o.).

Császár Leventének van egy honlapja, a Mesemíves, melyen megtalálhatóak elkészült meséinek a leírásai, valamint a még ki nem adott kéziratai is, abban a reményben, hogy az adott településen lakó rálel saját lakhelyének meséjére és örömmel venné, ha mások is megismerkedhetnének vele (ilyen például a *Mátra meséje* is). A honlapot az író eredetileg ezzel a céllal hozta létre, hogy az emberek megismerkedhessenek a meséivel. A honlapon található leírások egyfajta pótcselekvések az író számára akkor, ha már nem tud mit kezdeni az adott történettel,

mivel az már elkészült. A mesék akkor kerülnek fel erre a felületre, ha lektora, Radnai Éva is elolvasta, lektorálta már és csak a kiadás van hátra, de az íróban még ott van a mese és nem tudja elengedni. Ekkor leírja, hogyan készült, kiírja magából azt, ami még benne van a mesével kapcsolatban (1. sz. melléklet 17. o.).

Egyetlen meséje van csupán Császár Leventének, amit mindennél jobban szeretnék elolvasni, azonban erre még nincsen lehetőségem, még hozzá szülővárosomnak és lakhelyemnek, Pécsnek a meséje, amely már elkészült kiadatlan kézirat formájában, és csak arra vár, hogy a nyomdába kerüljön végre. A könyv a *Dömör király* címet viseli a Dömörkapu után, és a főhősök is közeli, nevezetes helyekről kapják nevüket. A fiú, András juhász, az első pécsi bányáról, András-aknáról, a lány, Flóra, a Flóra-pihenőről. A könyvben hét-nyolc helyi monda is megjelenik majd, a Dömörkapu környékéről: Lámpás-völgy, Gyükés, Kantavár és Szamárkút mondái. Az író elmondása alapján szerepelnek majd benne törpék és óriások, illetve minden, ami egy jó meséhez szükséges (1. sz. melléklet 17-18. o.).

2.1. Könyvei

Cím	Kiadás (év)	Helyszín
Madárház	2007	Kárász
Az erdő íze	2011	Mecsek
Apró népek országa	2012	Alsómocsolád
Az Időmester	2012	Kelet-Mecsek, Dobogó
Máré-vár	2012	Magyaregregy
Korró	2012	Mánfa; Melegmányi-völgy
Erdék és Tündők	2013	Óbányai-völgy
Varázspatkó	2014	Szászvár
Kárászi hunczutságok	2014	Kárász
Mézes-tanya	2014	Mecsek
A bölcs remete	2014	Zengő-hegy; Püspökszentlászló, Hosszúhetény
Kő Zsongor	2015	Jakab-hegy
Gombák fejedelme (mesefüzet)	2015	Kárász
Garabonciások könyve	2017	Bikal

Mocsoládia	2017	Mocsolád
Tündérút (meseregény)	2018	Vasas
Szank vezér	2019	Szank
Az erdék és a tündők regéje	2019	Óbányai-völgy; Mecseknádasd
Kilenchatár	2020	Abaliget, Bodolyabér, Husztót, Kovácsszénája, Liget, Magyarhertelend, Magyarország, Mecsekpölöske, Oroszló
Sárkányok Óriások Törpék (foglalkoztató füzet)	2020	Komló
Naphegy Lovag	2020	Balaton-felvidék: Szent György-hegy
Koboldok kincse (mesenovella)	2021	Vékény (baranyai kisközség)
A sárkány hét foga	2021	Ormánság
Meseföld	2021	Bács-Kiskun megye
Bodai Boda	2021	Boda
Mayossa	2021	Kiskunmajsa
Legendás út	2022	Bács-Kiskun megye

2.2. *Kisebbeknek szóló művek*

Császár Levente írt meséket nagyobb, tíz-tizenkét éveseknek, és a kisebb, óvodás korosztály számára is. A következőkben ezen mesekötetei közül szeretnék hármát-hármát bemutatni, kezdve az óvodások számára írt könyveivel.

2.2.1. *Mézes-tanya*

A méz, mint minden étel, megosztó tud lenni, ugyanis van, aki szereti, van, aki nem, vagy csak bizonyos formában. De a gyerekek vajon szeretik-e, és ha netalántán nem szeretnék, vajon meg lehet-e szeretetni velük? Hasonló kérdések járhattak Császár Levente fejében is, amikor 2014 táján úgy határozott, ír egy mesét, melynek segítségével megkedveltetheti a gyermekekkel a mézet, illetve a méheket. A mű címe is arra utal, hogy a mese során a méhek életéről, a méz készítésről tájékozódhat mesébe burkoltan az olvasó. A mesében megjelennek az állatmesékre jellemző vonások, például a győzedelmeskedés az ellenfél fölött, így annak megbüntetése, illetve a tanító jelleg is, akkor is, ha az nincsen kijelentve (Flaman 2011: 138; Propp 2004: 100-101).

A mű téltől télig meséli el a szorgos méhek munkáját, mindennapjait, miközben megérteti az olvasóval a méhek tettein keresztül az „egységben az erő” szólás igaz voltát. A mesében a méhek a négyből három évszakot szorgos munkával töltenek, a negyediket, a telet pedig alvással. Tavasszal előkészítik a kast a mézkészítésre, nagytakarítást tartanak. Itt a méhek emberképet kaptak, azáltal, hogy „*Tisztára pucolták a kast a pincétől a padlásig,*” illetve azáltal, hogy az „*összegyűlt szemetet kisöpörték*”. Ezek leginkább emberi tevékenységek, ugyanakkor, mivel a mese kifejezetten a gyermekeknek íródott, az antropomorfizmus megjelenése már-már kötelező elem, tekintve, hogy a gyermekek – sőt talán a felnőttek – sem tudnak azonosulni a karakterekkel, ha azokban nem ismernek valamilyen formában magukra, vagy szüleikre, családjukra. Mi több, ha nem jelenne meg az antropomorfizmus, a mese csupán egy könnyű irodalmi szövegű ismeretterjesztő könyv lenne a méhekről, ami szöges ellentétben áll az író abbéli szándékával, hogy a legkisebbekkel is megismertesse, alkalomadtán megszerettesse a mézet és a méheket (Császár 2014a; Császár 2014b).

A nagytakarítás után kezdődik a mesében is a méhek fő munkája: a nektár és virágpor gyűjtés, ezzel egyidejűleg pedig a mézkészítés, ami az egész mese alapja. Itt az író nem tudott

eltekinteni a szaknyelv valamilyen mértékű használatától, mely saját elmondása szerint is elkerülhetetlen volt, ha hiteles művet szeretett volna kiadni kezei közül. Ebből kifolyólag jelennek meg olyan fogalmak a műben, mint: propolisz, herék, méhpempő, sejtek. Ezeket az író néhány, gyermekek által is ismert, egyszerű szóval, egy mondatban, tömören megmagyarázza, hogy ne maradjanak ki a szakszavak se, és a gyermekek is megértsék, mi történik éppen a mesében. A csodás mesei elemek a Mézes-tanya esetében a beszélő fákból, illetve a velük beszélő méhekben jelennek meg. Amíg a szorgos dolgozók hordják a virágport, az olvasó megismerkedhet egy méhkas hierarchiájával, az azon belüli rétegekkel, valamint a különböző rétegek feladataival. A konfliktus megfelel a méhek képességeinek, minek köszönhetően közös erővel, nagy erőfeszítések árán győzedelmeskednek a probléma felett, így nem marad feloldatlanul a konfliktushelyzet sem. A történet nagyon fontos mondanivalója a könyv zárómondatában formát is ölt, a népszerű mondásban, mely szerint >> Sok kicsi, sokra megy! << (Császár 2014b)

A méhek a való életben is egyformák, vagy csak a szakavatott szem vehet észre különbséget két méh között, ennek okán, minként a való életben, úgy a mesében is egyforma az összes méh, és csak a méhkirálynő az, aki kilóg a méhek sorából. A történetben meg sem szólalnak külön a méhek, mindig csak együtt köszöntik, szólítják meg a fákat, ugyanis az összes párbeszéd a fákkal zajlik, az is mindössze néhány mondat erejéig tart csak. Ennek oka a már fent említett egységes ábrázolásmód, mellyel az író célja az volt, hogy egy méh se legyen kiemelve a történetből, hanem tovább erősödjön a méhek közti összetartás azáltal, hogy nem tesznek különbséget egymás közt. A harcban is egyformán vesz részt mindegyik, egyik sincs kiemelve, mind beleadnak mindent és így a győzelemnek is közösen örülnek. Ez a gyermekek összetartását erősítheti, megmutathatja nekik, hogy bár mind külön egyének és egyéniségek, közös erővel mégis több mindent tudnak véghez vinni, mint egyedül.

A könyv nyelvezete könnyű és egyszerű, hogy a gyermekek is megértsék, ugyanakkor nem lebutított, hanem igényes, helyenként – a már említett, kötelező szaknyelvet – megjelenítve és megmagyarázva, bemutatva. Úgy vélem, a mesenyelvezet még a szaknyelvvvel együtt is megfelelő a gyermekek számára, harmóniában van a könyv képeivel, melyek a mese főszereplőit, a méheket aranyos kis lényekként ábrázolják, törekedve arra, hogy a mese főhősei szerethetőek legyenek a gyermekek számára. Mindazonáltal a mese nyelvezetileg nehezíti a korcsoport megválasztását, ugyanis a hosszát és történetét tekintve leginkább a kiscsoportos korosztály számára lenne megfelelő, de mivel a szakterminusokat a mozgásfoglalkozás során is csak a nagycsoportosokkal igyekszünk használni, úgy a könyv szakszavai (például: propolisz) is a nagycsoportosoknak valóvá teszi a művet.

A Mézes-tanya hiteles állatmese, ahol a méhek csupán néhány emberi tulajdonsággal lettek felruházva, ezáltal majdnem teljesen megmaradtak állati mivoltukban, megmaradtak a való életben is meglévő szokásaik, feladataik. A mű az író pályájának közepe táján, annak is az elején íródott, a Mecseki Mézes Körút keretében. A cselekmény így tehát nagy valószínűséggel valahol a Mecsek erdejében játszódik (Császár 2014b).

A *Mézes-tanya* illusztrációit Ungvári Veronika készítette, aki pasztellszíneket használt a méhek életének illusztrálására, a csepp-motívumokat egyfajta keretként alkalmazva. Az illusztrációk újrafogalmazzák, árnyalják a mese jelentésvilágát, magukba olvasztva a szöveget. (Lásd 1. és 2. kép)

A mese szépen illusztrálja a méhek életét, az antropomorfizmus megjelenítésével, ami a mesét mesévé teszi. A mese nem túl hosszú – az író szándékainak megfelelően –, illusztrációból több van a könyvben, mint szövegből. Mivel az óvodában a gyermek nem látja a képeket, ennek nincsen különösebb jelentősége. A gyermek úgy képzei el a méheket, ahogyan csak szeretné. Az író számára – saját elmondása szerint – létfontosságú volt, hogy sok, szép, egyszerű illusztráció kísérje a mesét. A mű tartalmas, rejt izgalmakat, konfliktusokat is, de ezek csak segítik a gyermeket, hogy önállóbb legyen majd az életben, valamint a mese hallgatásán keresztül saját, belső konfliktusait is kezelni tudja, tehát ez a mese megfelelő az óvodás korosztály számára.

2.2.2. Aprónépek országa

Ahogy minden gyermeket, úgy Császár Leventét is foglalkoztatta kiskorában az „emberi szemmel nem látható világ”, a tündérek világa. Ez a kíváncsiság később sem lohadt le az íróban, így született meg 2012 környékén az *Aprónépek országa* című mesekönyv. A könyv címe már sejteti, miről olvashatunk a mesében: manókról, tündékről és egyéb apró lényekről. De vajon lehet-e ilyen karakterekkel nevelni is a mese folyamán? Ugyanis az író számára fontos, hogy a meséiben legyenek olyan elemek, melyek nem direkt módon, de nevelő célzattal is szolgálnak, nemcsak szórakoztatnak. A válasz az egyértelmű igen, mert – amint az a továbbiakban ki fog derülni – a csodálatos lények kiválóan alkalmasak arra, hogy történeteikkel tanulsággal szolgáljanak kicsik és talán nagyok számára is (Császár 2012a).

A könyv eleje több, apró, különálló fejezetből áll, melyekben az olvasó megismerheti a szereplőket, akik majd a könyv második felében, a cselekményben vesznek részt. Az első fejezetek röviden bemutatják a kis lények mindennapjait, szokásait, azt, hogyan birkóznak meg a

rájuk leselkedő veszéllyel, kikre számíthatnak, ha bajbajutottak. A könyv második felében érnek össze a szálak. A tündérek esküvőt tartanak, amire az ország apraját-nagyját elhívják, ezt követően meg kell birkózniuk az őket fenyegető favágókkal, a gonosz angyallal, és a kirándulókkal.

A mesékben mindegyik kis lénynek megvan a maga szerepe, feladata, azonban ezek csoportos feladatok, így ebben a könyvben sincs kiemelve egy-egy karakter, sőt párbeszéd sem jelenik meg a műben. Megismerkedhetünk sok, kedves teremtménnyel, komolyabbakkal, illetve komiszabbakkal is, akik ugyanakkor szintén engedelmeskednek azoknak, akiknek engedelmeskedniük kell, tehát bár rosszcsontok, összességében pozitív karakterek.

Könyvének megírását követően Császár Levente azzal szembesült, hogy kislánya, amikor a könyvből olvasott fel neki, nem mert arra az oldalra nézni, amin a negatív karakter, Zúzmara szerepelt. Az *Aprónépek országa* is azt erősíti a gyermekekben, hogy tartsanak össze. Mindemellett az is hangsúlyos, hogyan lehetünk nagyon hasonlóak, mégis sok mindenben különbözőek, ezzel pedig erősíteni lehet a gyermekekben azt a gondolatot, miszerint minden ember egyedi. Továbbá, mint minden tündérmesében, itt is megjelenik a „jó győzedelmeskedik a rossz felett” motívum is. (1. sz. melléklet, 6. o.)

A már említett konfliktushelyzetek, a Zúzmara elleni küzdelmet kivéve, rövidek, gyors lefolyásúak. Tulajdonképpen szinte meg is oldódnak, mire kibontakoznának. Ez egyrészt erősítheti a tündérek azon személyiségvonását, hogy fürgék, gyorsan cselekvők és jól reagálnak a különböző helyzetekre, ugyanakkor az is előfordulhat, hogy az író azt szerette volna sugallni az olvasó számára, hogy Aprónépek országa lakói számára nem sok olyan ellenség akad, akivel ne tudnának szinte félelem nélkül szembeszállni. Ez bátorságot nyújthat a gyermekeknek ahhoz, hogy szembeszálljanak a félelmeikkel.

Az *Aprónépek országa* műfaját tekintve tündérmese, hiszen a történetek főszereplői a különböző fajtájú tündérek, mint virágtündérek, tűztündérek, és így tovább. A helyszín egy Baranya megyei község, Alsómocsolád és annak környéke. Az író ide képzelte el az aprónépek birodalmát, mivel a „falucska mesébe illő, mégis nagyon valóságos”, írta a szerző Mesemíves című honlapján (Császár 2012a). Az *Aprónépek országa* meséiben fellelhetők a tündérmesékre jellemző elemek, mint a kiinduló nyugalmi helyzet, amit bonyodalom, konfliktus követ, melyet a gonosz feletti győzelem zár le. A tipikus mesei szófordulatok, mint az „Egyszer volt, hol nem volt” nem jelennek meg benne, ugyanakkor, mivel kortárs műről beszélünk, ez nem elvárta. Viszont jelen van a kívülről érkező segítség az angyalok által, akik a földi eseményeknek csupán megfigyelői (Bárdos 2015).

Az *Aprónépek országa* illusztrációit Pál Rita készítette, a szöveg mondanivalóját kísérve, erőteljesebb színeket is felhasználva. A szöveg a kép részeként jelenik meg, a képek részletező módon teremtik újra a szöveget. Érdekesség, hogy a bal szélső, nagyobb képen látható, vigyorgó jégtündér végleges megformálásához figyelembe vették az író kislányának első reakcióit, mert az első változattól annyira félt, hogy nem bírt arra az oldalra nézni, amin szerepel. (Lásd 3. kép)

Mindent összevetve, az *Aprónépek országa* beváltja a hozzáfűzött írói reményeket: a gyermekek számára befogadható meséket tartalmaz, melyek nyelvezete megfelelő a gyermekek csoportos és egyéni fejlesztéséhez. A cselekmény nincsen lebutítva vagy eltúlozva, a mesék élvezhetőek és a gyermekekben egy pontos kép alakulhat ki az író által megálmodott teremtményekről.

2.2.3. Az erdő íze

Az erdő íze című mesekönyv Császár Levente második könyve a kiadás dátuma alapján, azonban az ebben a könyvben szereplő meséi voltak az első mesék, amiket megfogalmazott, kitalált, csak idő kellett ahhoz, hogy le is írja őket, még hozzá 40 év. Az ihletet egy hímzett zsebkendő adta az író számára az első meséihez, amelyeket később gyermekeinek is elmesélt, amíg le nem írta őket, folyton változó formában. A könyv magánkiadásban jelent meg és máig az író egyik, ha nem a legkeresettebb könyve, ami 2017-ben bővített másodkiadásban is megjelent, „az eredeti verziót kibővítették, minden fejezet végén az aktuális mesetémát (medvehagyma, szarvasgomba, gyógynövények stb.) a valóságban is bemutatják fotóval, ismeretterjesztő leírással” (Császár 2011a).

A könyv minden fejezetében más mesét olvashatunk, ezek azonban valamilyen módon mindig kapcsolódnak is egymáshoz. Minden mesében más és más erdei finomsággal, gyümölcssel, ehető növényvel, illetve gombával ismerkedhet meg az olvasó/hallgató, mindezt az évszakok, illetve hónapok váltakozásait követve, a medvehagyma éréstől, számócaérésen át a hó lehullásáig, a karácsony eljöveteleig.

Az első fejezetben megismerkedhetünk a mesék főszereplőivel, a manógyár tulajdonosaival, a három manóval, akik a gyárban az erdő különböző terményeiből készítene finomságokat, például lekvárt. Erre a fejezetre épül a többi, illetve néha a mesélő utal az első fejezet információira. A második fejezet a Mecsek legelső ehető növényéről, a medvehagymáról szól, ezt követően mindegyik fejezet más és más ételt mutat be. Ezekhez kapcsolódik az adott rész

konfliktusa: a vásott farkaskölykök ellopják a málnát, amit mások nagy munkával szedtek, vagy épp becsempésznek az ehető gombák közé egy légyölő galócát.

A mesék egyrészt bemutatják az erdő ehető és mérgező növényeit az olvasónak és hallgatónak, másrészt megmutatják, egyes helyzetekben milyen a megfelelő viselkedés, hogyan lehet megoldani konfliktusokat, megbeszélni vitás helyzeteket. Az utolsó előtti fejezet kiemeli a csapatmunka fontosságát, arra építve, ahogyan az erdő lakói közösen készülődnek a télre, segítenek a manóknak elemózsiát készíteni, amit majd a legdermesztőbb téli hónapok során elfogyaszthatnak. Ebben a fejezetben az elfogadás is szerepet kap, az erdőnek ugyanis új lakója lesz egy kis borz személyében, akit az erdő többi lakója kedvesen befogad. Az utolsó fejezet a karácsonyi szeretetről, odaadásról szól. A manók vendégül látják az erdő valamennyi lakóját, vidáman esznek-isznak együtt és boldogok, hogy együtt lehetnek. Ez példaként szolgálhat a gyermekek számára ahhoz, hogy örüljenek, ha másokkal tölthetik az idejüket, megmutatja, milyen jó, ha megoszthatjuk az ételünket, dolgainkat másokkal.

A mese karakterei összességében egy nagy családra hasonlítanak. Az „édesapa” Borostyán apó, a legöregebb manó és teremtmény az erdőben, az állatok és a kisebb manók pedig a gyermekei, akiket ő terelget a helyes úton, megdorgál és megdicsér, ha arra van szükség. A többi szereplő pedig hallgat az öreg szavára, szót fogad és teszi a dolgát, jóllehet nem mindig örömmel és általában nem kitörő szorgalommal, ezzel a karakterek valóságshűekké válnak, könnyebbé téve az azonosulást velük. A szereplők mind külön egyéniségek, nem tökéletesek, de így is szeretik egymást, sőt, éppen így szeretik egymást. Ez pedig megerősítheti a gyermekeket abban, hogy elfogadóbbak legyenek, mind a társaik, mind önmagukkal szemben. A mesék szeretetteljes hangneme, az öreg apó kedves dorgálása és a mesék rövid, ám izgalmas és tanulságos tartalma megfelelő az óvodás korosztály számára. A mesékben szereplő állatok az állatmesék jellegzetességeit építik bele a történetbe, kezdve a kimondott tanítással. De a róka ravaszdisága, huncutsága is érvényesülni tud (Flaman 2011).

A konfliktus leggyakrabban egy növény vagy étel köré fonódik, mivel azonban a növény cselekvőképtelen, természetesen mindig van egy-egy kis állat a háttérben, mint például két vásott farkaskölyök, akik hátráltatják a manógyár beszerzőit munkájukban vagy egy nagyszájú szarka, aki előszeretettel csipkelődik a békés erdő lakókkal. De ezek mellett megjelenik a barátok közötti viszály és annak megoldása, a megbeszélés és kibékülés is, mutatva, hogy ha a gyermek össze is veszik valakivel, csupán meg kell vitatniuk a dolgot és már ki is békülhetnek. Az óvodapedagógus feladata is ez a csoportszobában. Kibékíteni a két félt úgy, hogy egyikük igazságérzetén se essen csorba, hogy egyik gyermek érzelmi világában se keletkezzen törés. Így van ez *Az erdő ízei* meséiben is. A fejezet végére a konfliktus megoldódik és azok, akik

rossz fát tettek a tűzre, büntetést kapnak, bizonyítva, hogy a rossz cselekedet nem marad megtorlatlanul, még akkor sem, ha az egy kosárnyi málna leszedése.

Az erdő íze illusztrációi szintén Pál Rita keze munkáját dicsérik, szintén élénk színekkel, az eseményeket és szereplőket szöveghűen újrateremtve. Az illusztrációknak köszönhetően, a szöveg az oldalon többféle logika alapján helyezkedik el. (Lásd 4. kép)

A fentiek értelmében a könyv élénk nevelő cézzal rendelkezik, viszont mindezt igyekszik mókás és barátságos köntösbe burkolni, hogy a hallgatók figyelmét elvonja a direkt céltól és inkább szórakoztató legyen számukra, mint nevelő, de legalábbis nem tűnjön fel a gyerekeknek, hogy a mesékből is tanulnak. Mindössze épüljön a jellemükbe, fejlessze érzelmi intelligenciájukat a mesék tanulsága, mondanivalója.

2.3. Nagyobbaknak szóló művek

Az óvodás korosztály számára íródott mesekönyveket követően most az író nagyobb gyermekeket megcélzó írásait szeretném elemezve bemutatni. Ehhez ugyanúgy három könyvet választottam ki, az alapján, hogy melyikeket éreztem Pécshez legközelebb állónak.

2.3.1. Kő Zsongor

A Mecseket járva csodálatos tájak, varázslatos helyszínek tárulhatnak a szemfüles kirándulók szeme elé. Ezeket a helyszíneket járja be *Kő Zsongor* című könyvében Császár Levente, öt-vözve a mecseki legendákat egy mesében, ezzel is erősítve a környező településeken (Kővágószőlős, Cserkút), és az arra talán legtöbbet kiránduló, Pécsen élő gyermekekben a lakóhelyhez való kötődést, hiszen a mesében megnevezésre kerülnek a valóságban is létező települések, mivel az író a Jakab-hegy legendáit gyúrta össze egy mesében. Mindemellett a gyermekeket megismerteti a Mecsek legendáival is, ugyanis a könyvbe beleillesztette az eredeti történeteket is, hogy az olvasók, de leginkább a gyermekek azokat is megismerhessék – illetve, hogy senki se higgye róla, hogy pont ő nem ismeri a Jakab-hegy és a Mecsek legendáit. A helyszínek, amelyeket a mese alatt bejárhat a hallgatóság: a Remetebárány, a Pálos kolostor romjai, a Babás-szerkövek, a Zsongor-kő, és a két település, ahonnan a történet főhősei származnak, Kővágószőlős és Cserkút (Császár 2015).

A történet a Jakab-hegyi pálos kolostor romjainál kezdődik, amikor is a kolostor még csaknem ép volt, csak fel kellett újítani kissé, melyhez a szerzetesek a mese főszereplőjének, Kő Zsongornak a segítségét kérték, aki Kővágószőlősön lakott. Ezután ismerkedhetünk meg a Zsongor-kő legendájának másik fontos alakjával, a főhős szerelmével, Csillával, akit becézve a későbbiekben Csillagnak szólítanak. A történet a két fiatal találkozását, szerelmének alakulását meséli el, bebarangolva a Mecseket. Zsongor és Csillag eszményi karakterek. Csillag a legszebb lány a faluban, karcsú, gyönyörűen nevet és kedves is. Zsongor erős, a legügyesebb kőfaragó, bátor, lelkileg is szilárd, kedveséhez hasonlóan jó szívű, sőt, még énekelni is nagyon szépen tud. Úgy is találkoznak Csillaggal, hogy a lány a legény éneklését hallgatja. A fő karakterek tehát a jók mintaképei, ellentétükül a rablók szolgálnak, akik a rossz tökéletes megjelenítői: kegyetlenek, retteg tőlük az egész környék, ha kell gyilkolni sem restek. Ezzel az ellentéttel az író a jó és a rossz közötti különbségeket hangsúlyozza, bizonyítva az olvasónak, hogy a jó elnyeri jutalmát, a gonosz pedig méltó büntetését. Az ilyesfajta nevelő jelleg természetesen nem

hiányozhat Császár Levente művéből, tekintve, hogy az író fontosnak tartja a mesébe bújtatott nevelést, tanítást. (1. sz. melléklet 4. o.)

Ha már megemlítettem a nevelést, illetve még korábban a hovatartozás tudatot, úgy vélem, illene néhány szó erejéig a helyszínekre és a hozzájuk kötődő, eredeti legendákra is kitérnem, ugyanis ezek adtak irányt a történet folyásának. Ezek a legendák az írónak több ízben is okoztak fejfájást, mivel arra kérték, ne írja át őket. Császár Levente azonban úgy érezte, ha azt akarja, hogy kezei alól egy mese kerüljön ki, nem szabad Zsongornak és Csillagnak meghalnia a zuhanásban. Ahogy az író fogalmazott honlapján, a Mesemívesen: „úgy gondolom, egy népmesei alapú történet végén NEM hallhatnak meg a főhősök” (Császár 2015). Amikor Zsongor elindul otthonról, a történet is kezdetét veszi, ahogyan a főhős és ezáltal a hallgató fejlődése is. Mindaz, amivel meg kell küzdenie a történet végéig, valahol az emberek, gyermekek nehézségeit is ábrázolják, ezért a hallgatók közelebb kerülhetnek félelmeik legyőzéséhez. (Kádár 2014: 37-41)

A történet fordulatait a zsványok kapzsisága és gonoszsága alakítja, akik rejtett kincs utáni sóvárgásukban a nincsteleneken is átgázoltak volna, ha nincs a főhős, hogy megállítsa és megleckéztesse őket, illetve, ha nem kapnak az erdei bölcstől némi csodás segítséget. A meseírók kedvenc fegyvere, a csoda, nagyszerűen működik a *Kő Zsongorban* is, amikor a griffmadár megmenti Zsongort és Csillagot, valamint amikor a rablók elnyerik méltó büntetésüket és a Babás-szerkövek legendáját megelevenítve kővé változnak. Az ilyen szerkezetű kortárs műmésékben a csoda, mint megjelenő elem egyszerre hihetetlen és hihető, véletlen- illetve törvényszerű. Ugyanakkor a funkcionalitás, valamint a tipikusság gyakran háttérbe szorul. (Papp 2008) Tehát ők, a zsványok a konfliktusok legfőbb forrásai, ők szolgálnak az olvasó, illetve a hallgatóság számára bizonyossággul, hogy akármit tegyen is, aki rosszat vagy valamilyen gonosz dolgot tesz, végül megbűnhődik érte, illetve a két fiatal szerelme és szerencsés megmenekülése az ellenpélda, amely azt mutatja meg, hogy ha az ember jó, kedves és segítőkész, őt is megsegítik majd. A két főhős eszményi, míg a gonosztevők már-már ördögi jellemmel rendelkeznek, ami megjelenik külsejük leírásában is, ezzel erősítve a feltételezést, amely alapján a belső jószág gyakran megmutatkozik az ember külsőjén is. Ez az óvodás korosztály számára ilyen szempontból megfelelővé teszi a történetet, ugyanakkor, a hossza miatt nehéz lenne foglalkozáson bemutatni, vagy a délutáni alvás előtt felolvasni a gyermekeknek.

A mese a hosszától eltekintve megfelelő lenne az óvodások számára. Az általam bemutatott mesekötetek közül ez az, amiben a legjobban megjelennek a népmesékre, tündérmesékre jellemző tulajdonságok. A kiinduló helyzet nyugodt, ezt bolygatja meg a rablók megjelenése,

majd a főhős útra kel, hogy megmentse kedvesét. A gonoszokkal leszámolnak, megkapják büntetésüket, végül a főhős pár boldogan él, amíg meg nem hal (Bárdos 2015).

2.3.2. *Koboldok kincse*

Mi az igazán fontos? Vajon ezt mi, felnőttek tudjuk-e? S ha igen, miként adhatjuk át a gyermekeknek? Császár Levente *Koboldok kincse* című műve többek között arra világít rá, mi az, amit leginkább szem előtt kellene tartanunk, amellet, hogy erősíti a gyermekekben a jó és a rossz cselekedetek, tettek közötti különbségeket. A mű címe is azt sejteti, a történet középpontjában olyasvalami áll, ami nagy értékkel bír sokak szemében. A kötetben megjelennek a tündérmesék jellemző elemei is: küzdelem a gonosz ellen, egy jobb életért, az útra kelés valaki megmentéséért (Bárdos 2015; Propp 2005).

A történet mozgatórugója, a fentieknek megfelelően, a kincs, amiről egészen az utolsó fejezetekig nem tudhatjuk, micsoda is valójában. Annyit tudhatunk, hogy a történet főgonosza mindenáron meg akarja szerezni magának. Ezt követi végig a történet fejezetről fejezetre. Ahogy a gonosz, a sötétség szép lassan felemészti mindent, az emberek elmenekülnek, végül csak a koboldok maradnak, egyedül a sötétséggel szemben, a fejükön világító varázslatos gyertyákkal.

A meseregény főhősei, a koboldok azok a karakterek, akikről tulajdonképpen alig kapunk információt személyiségüket illetően. Az olvasó, illetve hallgató annyit tudhat meg velük kapcsolatban, hogy mindig csapatban mozognak, és hogy hetente egyszer, mindig ugyanazon a napon, meglátogatják a barátjukat, a Völgy lidércét. A koboldok az összefogás, összetartás fontosságára hívják fel a hallgató figyelmét. Az ilyen típusú meséknek fontos szerepe van a gyermekek szocializációját illetően, segítenek a gyermekeknek értelmezhetővé tenni az értéket az emberi kapcsolatokban. Ellenben a sötétségről és az ő szolgáliról több mindent is megtudunk a mohóságukon kívül, példának okáért, vannak köztük gyávábbak, erőszakosabbak, kegyetlenebbek, egy valami mégis közös bennük, méghozzá az, hogy – jó meséhez illően – kudarcra vannak ítélve és megbűnhődnek tetteikért. Ez utóbbi fontos és szinte kötelező eleme a meséknek, hiszen megmutatják a helyes viselkedés alapvető irányultságait, s emellet kijelölik a dolgok fontossági sorrendjét (Tancz 2009).

A koboldok számára fontos a barátság, hiszen elrabolt kis barátjukért képesek a végső-kig elmenni, mindenüket odaadni érte. A koboldok közötti egység a történet végén egy ponton megbomlik, amikor a helyzet olyan kilátástalanná válik, hogy a hét kobold közül hat felhagy minden reménnyel, és akkor jelenik meg a másokért is áldozatot vállaló hős, a legifjabb kobold

személyében, aki egymaga is képes nekivágni a sötét erdőnek barátja megmentése érdekében. Ezzel, alapot ad a gyermekek számára önazonosságuk megtalálásához, ami pedig a későbbi életükben elengedhetetlen lesz a társadalomba való beilleszkedéshez.

A *Koboldok kincse*, a jó és a rossz különbségeinek felismertetésén túl, rámutat a fontos egyéni tulajdonságokra, de a társas kapcsolatok meghatározó szerepére is, az ember életében. Ez a könyv még túl hosszú az óvodás korosztály számára, illetve maga a történet sem felel meg értelmi szintjük fejlettségének.

2.3.3. *Korró*

Rengeteg sztereotípiával és előítéllettel rendelkezünk a cigányokkal szemben. A gyermekekben azonban még nincsenek jelen a fent említettek, így az ő értékítéletüket szükséges a megfelelő irányba, pozitívan formálni. Ezt a lehetőséget ragadta meg Császár Levente is, amikor egy felkérésre megírta Mánfa meséjét, a *Korrót*. A cím a hollók károgó, korrogó hangjából ered, az ötletet pedig részint a cigány történetek, részint néhány, az erdő felett károgó holló adta (Császár 2012c).

A történet Magyarország török megszállása idején játszódik Mánfán, illetve az azt környező erdőben. A történet egy fiatal cigány lány és egy kisémmizett herceg találkozásával és szerelmével kezdődik, majd az ő fiuk életével folytatódik és végső elhatározásával zárul. A történet nem egyszerű. Többször is megjelenik benne az erőszak általi halál, a gyász és a fájdalom. A meseregény főszereplője a címszereplő, Korró, a cigány fiú, aki a Mánfa melletti erdő-ségben bujkál és („Amolyan mánfai Robin Hood”-ként) lop a gazdagoktól s mindazt a szegényeknek adja (Császár 2012c). Végül beleszeret egy holló-lányba és érte feladja emberi voltát. A történet az erdő legöregebb gyertyán fája elbeszélésével, énekével kezdődik, s azt követően minden fejezet elején található egy ének, amelyben a fa elénekli, mit látott azokról az eseményekből, amik a szereplőkkel történtek. A fejezetek rövidek, de egy történetet hordoznak.

A főhős, Korró jelleme egyszerre egyezik meg a cigánysággal kapcsolatos sztereotípiákkal, illetve tér el tőlük. Ugyanis igaz, hogy az ifjú lop a gazdagoktól, de ugyanakkor ezzel segíti azokat, akik segítséget szenvednek. Korró a legügyesebb, legerősebb, legeszesebb cigány legény a környéken. Ezzel egyrészt ideális képet kapunk a főszereplőről, másrészt megjelenik a cigányok némely ősi szokása is, melyekre őt is megtanították, ezért is szól úgy a történet, „*Nem okozott neki lelkiismeret furdalást, ha az uraktól kellett valamit elvenni. Így tanulta a cigányoktól. (...) munkált benne valami ősi ösztön*”. (Császár 2012b) Ezt a meseregényt – a

történet bonyolultsága miatt - óvodás korú gyermekeknek nem ajánlanám, még a tizenkét-tizenhárom évesek közül sem értené meg mindenki.

A történet során, végigjárva élete útját, születését, végzetét, Korró több, apróbb nehézséggel is szembesül, mint a szegénység, a háború vagy éppen az üldöztetés szülei közvetett gyilkosa, a báró által. Még az ő születése előtt az édesanyjának, Lucának végig kell néznie, ahogy két török katona elveszi nagyanyja életét, majd menekülnie kell a már említett báró katonái elől. Ezek a negatív karakterek formálják tehát a főhős jellemét, az őt befogadó cigányokkal egyetemben. Ezzel a jellemábrázolással is arra igyekszik rámutatni a mű, hogy a gyermek életútja kihatással van lelke fejlődésére, gondolkodásmódjára, látásmódjára, ebből kifolyólag egy gyermeket sem szabad megítélni anélkül, hogy ismernénk a múltját, háttérét, a családját. Ugyanakkor, a történet a természet szeretetére is nevel egy olyan főszereplő által, aki egész életét a vadonban töltötte, ennek okán képes értékelni, meglátni a szépségét és kihasználni a természet adta ajándékokat, lehetőségeket. Véleményem szerint hasonló gondolatokat hivatottak kiváltani az erdei kirándulások is, mivel a mai kor gyermekei egyre kevesebbet találkoznak a tiszta, érintetlen természettel, a betondzsungelek közepén, mindenféle elektronikus eszközök között élve.

A *Korró*, ahogyan az író is megfogalmazta, nem óvodásoknak szól. A mese megértésére az óvodások fejlettségi szintje még nem alkalmas, következésképp, ez a mű áll leginkább kontrasztban a többivel, melyek között talán nincsen akkora szerkezetbeli különbség, mint a *Korró* és az előbbi öt mese, mesekönyv között.

2.4. A mesék összehasonlítása

A meséknek megvannak a maguk sajátosságai, amelyek minden mesetípusban jelen vannak. Ilyen például a jó és a rossz harca, amiből elrendeltetés-szerűen a jó kerül ki győztesen. Ez a világ minden táján így van, függetlenül attól, hogy milyen gonoszság fölött kell a hősnek győzedelmeskednie. Ezzel a mesék segítik a gyermekeket saját belső problémáik, konfliktusaik megoldásában, a felnőtté válás nehézségeinek leküzdésében, még évek távlatából is (VisikoKnox-Johnson 2016).

A mesék tematikai, szerkezeti hasonlóságai ellenére több eltérő elemmel is rendelkeznek. A továbbiakban ezeket a hasonlóságokat és különbségeket szeretném megtalálni és érzékelteni Császár Levente művei alapján. Leendő pedagógusként szeretném tudni, milyen mesét célszerű választanom az óvodai foglalkozáson, vagy a délutáni alvást megelőzően. Sok szempont van, mely alapján ez a döntés megszületik, s több dilemmát is szülhet a kérdés. Mivel minden író máshogyan ír, más korosztályokat céloz meg, a stílus és a gyermekek életkori sajátosságai alapján kell válogatni, ahogyan azt is körültekintően kell eldönteni, hogy az adott írónak – az én esetemben jelenleg Császár Leventének –, melyik művét viszem be az óvodába. Ahogy arról korábban már szó volt, Császár Levente is megpróbálkozott a korosztályokat megcélzó írással, tehát készültek olyan meséi, melyek tartalmilag, és szövegileg a legkisebbeket hivatottak célzottan elérni. Hogy mi a különbség ezek között a könyvek között, arról az alábbiakban szeretnék beszélni.

Az előző oldalakon az írónak hat könyvét mutattam be, így most is ezekről szeretnék beszélni, ezeket szeretném egymással szembeállítani, megmutatva a bennük megbúvó különbségeket, illetve az író személyéből adódó hasonlóságokat, sajátosságokat. Először is, azt hiszem, a mesék hosszát kellene figyelembe vennem. Mivel az óvodás gyermekek figyelme még nem tartós, hosszú távon könnyen ellankad, célszerű rövid meséket választani, még az elalvás előtti meséléshez is. Ez utóbbi célra, véleményem szerint tökéletesen megfelel *Az erdő íze* című kötet, aminek a meséi nem hosszúak, de mivel részben egymásra épülnek, nem gondolnám megfelelőnek egy mesefoglalkozásra. Ez a könyv, ellentétben például a *Korró*val, új és hasznos környezeti ismereteket nyújt, így a gyermekek információkhoz juthatnak az erdőben fellelhető ehető, illetve mérgező növényekkel, illetve gombákkal kapcsolatban. Olyanokat, mint: „*Ha a mérges gomba bekerül a többi jó, ehető gomba közé, abból nagy baj lehet. (...) Ha szedtek valahol, mindig meg kell mutatni egy gombaszakértőnek.*” (Császár 2011b) Ehhez hasonló az *Aprónépek országa* is, amiben azonban a hangsúly nem a környezeti, sokkal inkább az érzelmi,

értékbeli nevelés a hangsúlyos, tehát a jó és a rossz elkülönítése, valamint a mások és saját magunk elfogadása. Itt is megjelenik a természet szeretete, a környezetvédelem témaköre, ahogyan a *Mézes-tanya* esetében is. A *Mézes-tanyát* már egy mesefoglalkozáson is el tudom képzelni, mivel annak a hossza, illetve története is megfelel egy foglalkozásra szánt mese kívánalmainak. Rövid, de velős, és illik az évszakokat magába foglaló külső világ tevékeny megismerése témához, mivel a története a méhek életét mutatja be, a hónapok, évszakok változásainak követésével. „*Az első napsugár óvatosan kémlelt be a kert végében álló fa alá, tolakodásával nem akarta megzavarni a békés szunnyadást. Ezt a lágy simogatást érezhette meg az a kis méh, amely kikémlelt a kas oltalmat adó melegéből.*” (Császár 2014b) Így, az első tavaszi napsugárral ébred az első kis méh, akit majd a többi követ, akik között nem is lehet különbséget tenni, csupán a királynő az, akiből egy van, aki kiemelkedik a többi méh közül. Ezek mellett a gyermekek a méz elkészülésének folyamatával is megismerkedhetnek.

A nagyobbaknak szóló művek, a fentiekkel szemben, inkább meseregények, mesenovelák, tehát a fejezetek egy meséhez tartoznak, és közös bennük az identitástudatot erősítő szándék. Erre nagyon jó példa a *Kő Zsongor*, ami a Jakab-hegy legendáit foglalja magába, a Zsongor-kő legendájának mesés átíratához kapcsolva. Ez a könyv még viszonylag rövidnek számít a következő kettőhöz képest, és a történet is könnyebben megérthető, befogadható a gyermekek számára is. A *Koboldok kincse* ennél már összetettebb műnek mondható, mondanivalóját és felépítését tekintve is. Itt, a koboldok lelkülete, személyisége jeleníti meg a jó helytállását a gonosszal szemben, és a társas kapcsolatok fontosságát.: „*Szomorkásan tértek nyugovóra, s úgy feküdtek le, hogy körbefogták Cseppet. (...) Míg a kobold fény ég, addig nem történhet baj.*” (Császár 2020) Ebből is látszik a kimondatlan tanítás a barátság erejéről és fontosságáról, amely a hatodik könyvben, a *Korróban* is megjelenik. A *Korróban* a főhős cigány ifjú, a kincse egy részét az őt felnevelő cigányoknak, másik részét cimboráinak adja, mielőtt feladná emberi mivoltát. Ezek a könyvek nem tartalmaznak annyi környezeti nevelési elemet, mint a kisebbeknek szólók, itt a hangsúly az identitástudaton, annak megőrzésén, a család és a szülőföld szeretetén van.

A pozitív karakterek a kisebbeknek szóló mesékben és a *Kő Zsongorban* tökéletesek, jók, szépek, okosak, erősek és mindig győzedelmeskednek. Ezzel szemben a negatív karakterek nem mindig csúnyák és álnokok, például *Az erdő ízében*, ahol a negatív karakterek, a két farkaskölyök inkább komisz, mint álnok és gonosz, csak hogy a kedves, békés erdőlakók nem tűrik meg a gonoszkodásukat sokáig. Az viszont igaz az összes ilyen karakterre, hogy bármit is tesznek, bár hogy is igyekeznek, próbálkoznak, kudarcra vannak ítélve, mert egy mesében nem győzedelmeskedhet az rossz, csakis a jó. Ezek alól a *Korró* és a *Koboldok kincse* viszont kivétel,

mert *Korró* nem egy „tökéletes”, jóságos karakter, hanem sokkal életszerűbb, megjelenik benne a jó és a rossz is, elvégre lopásból él, azonban mivel csak ezt az életformát ismeri, ez csak részben róható fel neki. A koboldok pedig eleinte csak passzív megfigyelők, és az utolsó fejezetekben kapnak sorsdöntő szerepet, így az ő személyiségüket nem ismerhetjük meg olyan jól, mint a kisebbeknek szánt mesék karaktereit.

A nehézségek, amelyekkel a hősöknek szembe kell nézniük mindegyik könyvben olyan nehezek, hogy meg tudjanak birkózni velük, ezzel elkerülve a tragikus végkifejletet. *Az erdő* ízében olyan nehézségek, konfliktusok merülnek fel, amit az idős, bölcs manó útmutatásával egy-kettőre megoldanak, méghozzá úgy, hogy az összes szereplő elégedett. Ugyanígy az *Aprónépek országában*, és a *Mézes-tanyában* is, ahol a szereplők közös erővel legyőzik az ellenséget és mindannyian boldogan élnek tovább. A *Kő Zsongorban*, a *Koboldok kincsében* és a *Korróban* azonban már több és nehezebben megoldható konfliktus jelenik meg. A *Kő Zsongorban* ott vannak a rablók, akikről eleinte csak szó van, és később jelennek meg a történetben, de akkor egészen a legvégéig nem hagynak nyugtot a főhősöknek. Akárcsak a *Koboldok kincsében*, ahol az Éjszaka az első fejezetektől fogva jelen van és egyre erősebb lesz, és csak a történet legvégén sikerül legyőzni őt. Korró pedig több nehézséggel is szembe néz, mint a szegénységgel, az árvasággal, a mássággal, a törökkel, a báró embereivel, és így tovább. Ezekkel szembeállítva a kisebbeknek szóló meséket megláthatjuk, hogy minden konfliktusukkal együtt is, ezek a mesék jóval könnyedebbek, könnyebben befogadhatóak, ezért is valók az óvodás korosztály számára. A gyermekek megtanulhatják belőlük, hogyan birkózzanak meg saját problémáikkal, nehézségeikkel, illetve, hogy ehhez merjenek segítséget kérni.

Végül Császár Levente könyveinek illusztrációira is szeretném felhívni a figyelmet, mivel ez az író számára rendkívül fontos dolog, ezért is jelenik meg erőteljesen mindegyik könyvében. Minden könyvében hangsúlyos szerepet kapnak a rajzok. A kisebbeknek szólók többel, a nagyobbaknak szólók kevesebbrel. Mivel az író mindig a történethez választja az illusztrátort, ezért majdnem minden könyvét más rajzai ékesítik, azonban Pál Rita illusztrációi többször is előfordulnak, például az *Aprónépek országában* és *Az erdő* ízében is. Pál Rita négy könyvét is illusztrálta az írónak, aki kedveli az illusztrátor könnyed rajzoló stílusát. A kisebbeknek szóló mesekönyvekben a rajzok egész oldalakat töltenek ki. A nagyobbaknak szóló könyveknél két-három oldalanként van egy egészoldalas illusztráció, ezzel színesebbé téve a könyvet. Ezek mellett, a *Kő Zsongorban* a fejezetek végén fényképpel szemléltetve megjelennek az eredeti legendák leírásai, a helyszíneik képével.

Ahogy a mesék összehasonlítása során láthattuk, a különböző korosztályok számára – több szempontot is szem előtt tartva – más és más meséket érdemes választani. Az előbb megfogalmazottakra Császár Levente általam bemutatott, hat műve között különbségek is rávilágítanak. Emellett azt is megmutatják, hányféle hangon képes megszólalni egy író, különböző mesei világokat teremtve, még akkor is, ha a saját írói nyelvük sajátosságait megtartják, miközben igazodnak a gyermekek igényeihez is.

3. A kortárs helyi gyermekirodalom kapcsolódása az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramjához

Az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja (továbbiakban Alapprogram) meghatározza az óvodai nevelés eszközeit, módszereit. Támpontot és kereteket nyújt az óvodapedagógusoknak. Az óvodai nevelésnek minden területére kiterjed. Az Alapprogram is hangsúlyozza, hogy a mese könnyen kezelhető eszköze az óvodás gyermek szemléletmódjának és világképe kialakításának, segíti a gyermek ráébredését a mélyebb értelemben vett pszichikus realitásra, valamint a külvilágra irányított megismerési törekvésekre. A gyermekek életkori sajátosságainak megfelelően a népmeséknek, népi hagyományokat felelevenítő mondókáknak, rigmusoknak, a magyarság történelmét feldolgozó mondavilág elemeinek, meséinek is helye van az óvodákban, ahogyan a klasszikus és a kortárs irodalmi műveknek is. Emellett a mese képes a külső világ tevékeny megismerése feladatainak, céljainak hatékony teljesítésére. Segíti a környezethez és az emberi alkotásokhoz való pozitív érzelmi viszony kialakulását, a gyermek megtanulja ezek védelmét, és az értékek megőrzését. Megismeri szülőföldje hagyományait, átéli a közösséghez való tartozás élményét, a szülőföldi, nemzeti, családi és tárgyi kultúra értékeit, ezek szeretetét és védelmét. Bővül tudása a mennyiségi, alaki, téri és nagyságbeli viszonyokkal kapcsolatosan, miközben fejlődik ítélőképessége és mennyiségsszemlélete. Az óvodapedagógus feladata a gyermek segítése ezekben a folyamatokban, elegendő idő, megfelelő eszközök és alkalmak biztosításával (1).

A pécsi óvodák az Alapprogram alapján építik fel helyi pedagógiai programjukat, a helyi szerzők művei pedig a tematikus tervekben jelennek meg. A pécsi pedagógusok nevelőmunkájuk során természetesen hangsúlyt fektetnek arra is, hogy a gyermekek megszeressék a természetet és ezért megóvják környezetüket. Az is kiemelkedő szerepet játszik, hogy a gyermek a közösséghez való tartozás élményét megtapasztalva megismerje a nemzeti, családi és tárgyi kultúra értékeit, az Alapprogramban megfogalmazottak szerint. Ezek mellett fontos a hazai táj és a helyi hagyományok, illetve néphagyományok, és szokások megismertetése, valamint az, hogy a gyermekek érdeklődését felkeltsék környezetük iránt. Ezen felül a környezeti nevelés részeként segítik a térbeli viszonyok megismerését, ezek alkalmazását, a térbeli tájékozódási képesség fejlődését (2).

Ezeknek a feladatoknak is megfelelnek Császár Levente meseíró könyvei, amelyek eleget tesznek az anyanyelvi nevelés kívánalmainak, de azokon túli fejlesztő és ismeretszerző lehetőségek is rejlenek bennük. Az író Pécssett él, így szívesen és lelkesen ír a Pécs környéki

tájakkal, településekkel kapcsolatosan. Meséi ezért ismeretekkel szolgálnak a gyermekek közvetlen környezetében lévő természettel kapcsolatosan. Egyes meséi révén a mecseki ehető növényekkel, illetve gombákkal ismerkedhetnek meg az óvodások, a másokban a méhek életével és munkájával kapcsolatos információkkal gazdagodhatnak. Császár Levente meséi által a gyermekek megismerkedhetnek bizonyos állatokkal is, de bővül ismeretkörük a természeti jelenségekkel, az évszakokkal és azok jellegzetességeivel kapcsolatban is.

Ha nem is csak Császár Levente munkáit, de a helyi meséket mindenképp célszerű beépíteni az óvodai mesei nevelésbe, ezzel is támogatva a gyermekek lakóhelyhez való kötődését, megerősítve bennük a szülőföld szeretetét. Az olyan mese, ami a gyermek közvetlen környezetéről szól, magában hordozza a ráismerés élményét. Ilyen például Bartos Erika, budapesti író Pécsről szóló meséje, a *Hoppla meséi*. A gyerekek ezt a mesét hallgatva, felismerhetik a helyszíneket, amelyek mellett esetleg nap mint nap elmennek, és a mesének köszönhetően legközelebb jobban szemügyre veszik azt a látnivalót, ami mellett korábban elmentek. Ezt a szülő vagy a pedagógus is segítheti azzal, ha felhívja a gyermek figyelmét a látnivalóra, amiről az előző napon olvastak. Talán a fent említett író könyve nem a legszerencsésebb példa, de a legszemléletesebb, hiszen Pécs belvárosának nevezetességeit mutatja be. Császár Levente munkái is hasonló célokat szolgálnak, azzal a különbséggel, hogy ő inkább a környező települések helyi legendáit, illetve tájat ábrázolja, és nem az épített környezet látványosságait. Fontos, hogy a gyermekek azokkal az írókkal és meséikkel is megismerkedjenek, akik ugyanabban a városban, településben élnek, ahol ők.

A helyi írókkal, mesékkal való megismerkedésre a pécsi könyvtárak kiváló lehetőségeket kínálnak, még azzal együtt is, hogy a magánkiadású könyveket nehezebben szerzik be, mint a neves kiadók által kiadottakat. A különböző írókhoz, mesékhez kapcsolódó tematikus foglalkozások is szerepelnek a repertoárjukban, melyeket előszeretettel látogatnak az óvodás csoportok többek között azért is, hogy a gyermekek megismerkedhessenek a könyvtárakkal. (9) Viszont nem mindegyik óvodás csoport tud eljutni a Csorba Győző Könyvtárba, helyette annak egy-egy fiókkönyvtárát szokták látogatni, így azok az intézmények több olyan lehetőséget, foglalkozást kínálnak, amelyek helyi írókkal, művekkel foglalkoznak. Ezért ezeknek a könyvtáraknak szorosabb a kapcsolata a pedagógusokkal, akik örömmel viszik el csoportjaikat újra és újra a különböző foglalkozásokra. (8) Mivel általában az óvodák rendelkeznek egy heti tematikával, amit nem szoktak évről-évre megváltoztatni, így újabb meséket, legyenek azok akár helyi írók művei, nehezen építhetnek bele egy mesefoglalkozásba. Sőt, előfordul, hogy nem is veszik figyelembe, hogy pécsi írók, vagy helyszínek meséit használják fel egy-egy foglalkozás során.

Ezekkel a mesékkel gyakran a bábszínháznak köszönhetően ismerkedhetnek meg a gyermekek. (10) Az iskolák sincsenek könnyebb helyzetben, a tanítók a szoros tanterv miatt kénytelenek tanórák feláldozásával, a könyvtár segítségét kérve megismertetni a gyermekekkel a pécsi írókat, így például Császár Leventét is. (7)

A fentiekből látszik, hogy a közoktatás intézményeinek nem mindig van elegendő tere arra, hogy megismertesse a gyermekeket a pécsi írókkal és munkásságukkal. Ugyanakkor a könyvtárak partnerei a pedagógusoknak ezekben a törekvésekben, ezáltal a gyermekeknek mégiscsak lehetőségük nyílik megismerkedni szülőföldjük irodalmával.

4. A pedagógusokkal és gyermekkönyvtárosokkal készült interjúk ismertetése

Az interjú primer forrás, ezért az egyik leghitelesebb és legértékesebb dokumentum. Szerencsés vagyok, hogy többet is módomban állt elkészíteni, melyek közül a legrészletesebb interjú magával az íróval, Császár Leventével készült. Ennek az interjúnak az egyik elkészítési indoka az volt, hogy az íróról kevés információt találtam a szakirodalomban, mind az interneten, mind a könyvtárban található hagyományos, papíralapú információforrások között. Így ezzel az interjúval az volt a célom, hogy jobban megismerhessem az általam választott író személyét és szakmai életútját. Az interjú során többek között kiderült az íróról, mennyire fontos számára a baranyai hagyományok megismertetése a fiatalokkal, a helyi kötődésű mesék írása. Az interjú bővebb ismertetése a 2. fejezetben, a Császár Levente írói stílusa című fejezetben olvasható.

A pedagógusok a munkájukhoz szükséges könyveket legkönnyebben a könyvtárból szerezhetik be, ezért a könyvtárak rengeteg információval rendelkezhetnek arról, hogy az egyes intézmények pedagógusai mely írók műveit alkalmazzák a gyermekek nevelése során. Ezért merült fel annak a gondolata, hogy a pécsi megyei könyvtár egyik munkatársával készítsek egy rövid interjút. Végül nemcsak a pécsi Csorba Győző Könyvtár (továbbiakban Tudásközpont) egyik gyermekkönyvtárosával, hanem a már említett intézmény egyik fiókkönyvtárának, az Apáczai Csere János fiókkönyvtárának (továbbiakban Apáczai könyvtár) a munkatársával is sikerült egy interjút készítenem. Ezt azért tartom hasznosnak, mert így két olyan könyvtárt tudok bemutatni, amelyek között nagy különbség van az óvodás korosztály és szüleik megszólítási lehetőségeiben. A fiókkönyvtár közelében több óvoda is van, míg a Tudásközpontban elhelyezkedő főkönyvtárnak a közelében nincs. Az interjú során a könyvtárak helyi írókkal, illetve oktatási intézményekkel, pedagógusokkal és szülőkkel való kapcsolattartásának módjára, formájára voltam kíváncsi, emellett arra, hogy az említett körökben milyen szintű az érdeklődés a helyi írók, illetve kifejezetten Császár Levente meséi iránt.

A Tudásközpontban ritkán vannak könyvbemutatók, író-olvasó találkozók, általában évente egyszer, a PécsLIT fesztivál keretében szoktak ilyen rendezvényeket tartani. Emellett azonban a könyvtárosok tartanak foglalkozást a gyermekek számára, melyekről a pedagógusok a könyvtár honlapján informálódhatnak. Ezáltal az óvodás csoportok havonta egyszer tudnak elmenni egy foglalkozásra, amiből kétféle van, az egyik a tematikus foglalkozás, mely során a könyvtár munkatársai szemléltetéssel vagy drámajátékkal egybekötöttén mondanak mesét a gyermekeknek, ezt követően leggyakrabban könyvnezegetéssel és kézműveskedéssel zárul a foglalkozás,

ami az írás-olvasás előkészítéséhez is kapcsolódik. A foglalkozás másik fajtája a könyvtár bemutató foglalkozás, mely során a gyermekek megismerkedhetnek a könyvtár használatával, szabályaival, megtanulhatják, melyek a különbségek a könyvtár és a könyvesbolt között, de ami a legfontosabb, megismerkedhetnek magukkal a könyvekkel. A pedagógusoknak először is egy ilyen foglalkozásra kell elvinniük a gyermekeket ahhoz, hogy a másokra is elvihessék.

A már említett PécsLIT fesztivál keretében a Tudásközpont szokott pécsi, vagy pécsi kötődésű írókat is meghívni, köztük olyan szerzőket is, akiknek a mesekönyvei az óvodás korosztálynak is szólnak. Emellett vannak írók – mint Császár Levente –, akik a könyveiket magánkiadásban adják ki, ezért könyveik megtalálása, beszerzése kicsit nehezebb a könyvtárnak, mint a nagy, országos terjesztőhálózattal rendelkező kiadók könyvei esetében. A Tudásközpontnak személyes kapcsolata főként Méhes Károllyal és Szakács Eszterrel van.

A pécsi mesehagyományokat megjelenítő irodalom kapcsán a Tudásközpont könyvtárosa alpműként Berze Nagy János Baranya megyei gyűjtését ajánlotta, mint az óvodások számára is sikeresen közvetíthető népmesei anyagot. Császár Levente meséiről nem tudott részletes információkat adni, mivel még nem mutatták be őket az óvodás korosztálynak. (Az író – elsősorban felnőtteknek szóló - *Kilenchatár* című, baranyai településekről szóló mesekötete kapcsán korábban volt író-olvasótalálkozó a Csorba Győző Könyvtár felnőtt részlegében.) (5) Ugyanakkor megközelítőleg pontos adatokkal tudtak szolgálni azzal kapcsolatban, hogy a könyvtárba kerülésük óta hányszor vették ki Császár Levente könyveit. A számok azért csak megközelítőlegeseek, mert többször is előfordult a hosszabbítás, vagy az, hogy valaki többször is kivette, illetve az időintervallum magába foglalja a COVID19 pandémia időszakát is. Ezek alapján a Tudásközpontban fellelhető négy mesekönyv kölcsönzését a következő adatok mutatják: az Erdék és Tündők regéjét összesen nagyjából 14-en kölcsönözték ki, az Aprónépek országát 38-an, Az erdő ízét 30-an, a Mézes-tanyát pedig 20-an. A gyermekkönyvtáros szerint ezek kedvező kölcsönzési számok a többi mesekönyv kölcsönzési adataival összevetve. (8)

Az Apáczai könyvtárban a szintén évi egyszeri könyvbemutató során törekednek arra, hogy a helyi írók is lehetőséget kapjanak meséik bemutatására, sőt megkeresésre külön lehetőséget is biztosítanak számukra. Az Apáczai könyvtár iskolai könyvtár is, ebből kifolyólag szoros a kapcsolat a könyvtár munkatársai és a pedagógusok között, akik minden évben visszatérnek óvodás csoportjukkal vagy iskolai osztályukkal. A könyvtár több fajta foglalkozást is tart, az első ilyen az úgynevezett Bölcs Bagoly foglalkozás, ami egy teljes tanéven át zajlik és ebben az időszakban a gyermekek megismerkedhetnek a könyvtárral, annak használatával, mindezt

játékos versengés keretében. Ebben a tanévben is nyolc osztály vesz részt ezeken a foglalkozásokon. A Bölcs Bagoly mellett tartanak Népmese napja foglalkozást, illetve az abban az évben évfordulós íróhoz, költőhöz kapcsolódó foglalkozást is tartanak, például ebben a tanévben tartottak Bálint Ágnes óráit, illetve Nemes Nagy Ágnes 100-at is. Ezek mind rendkívül népszerű foglalkozások a pedagógusok és a gyermekek körében is.

Ahhoz, hogy egy író után érdeklődjenek a szülők vagy a pedagógusok, elsősorban az kell, hogy a könyvtár megismertesse az adott íróval velük, egy az író meséjére épülő foglalkozás, vagy író-olvasó találkozó keretében. A Pécs környéki tájhoz kötődő meséket viszont a pedagógusok előszeretettel használják fel a gyermekeknek szánt kutatómunkára, szorgalmi feladatra. Császár Levente is tartott már foglalkozást az Apáczai könyvtárban, aminek nagy sikere volt, pozitív visszhangot váltott ki, a szülők és a könyvtár is megvásárolta több könyvét is. Ezek közül a könyvtár munkatársai nem egyre foglalkozást is építettek. Ilyen volt például a *Bölcs Remete*, az *Erdék és Tündők*, illetve a *Kő Zsongor*, ami a gyermekek által már ismert mecseki helyeket még közelebb hozta hozzájuk. Sajnálatos módon azonban az utóbbi időben nem nagyon keresték Császár Levente könyveit, ehhez ugyanis az kellene, hogy a könyvtár több alkalommal tartson foglalkozást az író könyveinek felhasználásával. Ugyanakkor 2017-ig visszamenőleg nagyjából – beleszámítva a hosszabbításokat, újra kivételeket, illetve a pandémia időszakát – a következőképpen vették ki az író könyveit: a *Kő Zsongort* 5-ször, *Az erdő ízét* 3-szor, a *Mézes-tanyát* összesen 8-szor, *Az időmestert* egyszer sem, az *Erdék és Tündöket* 12-szer, az *Erdék és Tündők regéjét* 1-szer, *A Bölcs Remetét* pedig 2-szer.

A fentiekből látszik, hogy egy iskola, óvoda közeli könyvtárnak több lehetősége van gyermekeknek való foglalkozás tartására, a helyi írók meséinek foglalkozásba építésére, mint a Tudásközpontnak, amely kívül esik a legtöbb óvoda látogatási körén, illetve nehezen, csak tömegközlekedéssel megközelíthető. (8)

Ha már a könyvtárakat megvizsgáltam, fontosnak tartom az érme másik oldalát, a pedagógusok szemszögét is megmutatni, ehhez a Nyugati Városrészi Óvoda Zipernowsky Károly Utcai Tagóvodájának egyik pedagógusa, a nyolchetes külső gyakorlatom mentorpedagógusa segítségét kértem. A vele készített interjú során arra voltam kíváncsi, hogy a mesefoglalkozásokhoz milyen szempontok alapján választja ki a meséket, milyen célok vezérlik a folyamatban, milyen arányban jelennek meg a különböző mesetípusok a foglalkozásokon, mennyire figyelnek arra, hogy pécsi írók meséi is megjelenjenek az óvodában, illetve, hogy milyen gyakran és módon szokták a csoporttal a gyermekkönyvtárat meglátogatni.

Az óvodában figyelnek arra, hogy a mesék kapcsolódjanak a heti projekt témákhoz, amellett, hogy érdekesek, szórakoztatóak a gyermekek számára. A mesék kiválasztásakor a pedagógusok figyelnek arra, hogy a gyermekeknek tetsző meséket válasszanak, melyek művészi értékű irodalmi alkotások, gazdagítják a gyermekek személyiségét mind esztétikai, mind érzelmi hatásokkal. A mesefoglalkozások gyakori meséi a népmesék, de sokszor megjelennek a műmesék és a modern műmesék is. Természetesen figyelnek arra, hogy a mesék megfelelőek legyenek a gyermekek életkorának, és mivel a műmesék nyelvezete közelebb áll a gyermekekhez, így kerültek előtérbe például Fésűs Éva és Bálint Ágnes meséi, illetve kiscsoportban Szutyjev és Bartos Erika meséi. A heti projektekhez igazítva a meséket, az óvodapedagógusok nem tudnak még arra is figyelmet fordítani, hogy kifejezetten pécsi írók meséi is egy foglalkozás részévé válhassanak.

A pedagógusok szeretik a gyermekeket könyvtárba vinni, azonban mivel a Tudásközpontba szoktak menni, általában nagycsoportosokat szoktak csak vinni, évente kétszer. Könyvbemutatón vagy író-olvasó találkozón ezért sem vettek még részt, csak különböző tematikus programokon. Emellett szívesen látogatják a pécsi Bábszínházat is, ahol láthattak olyan előadást is, mely során a helyszín Pécs volt, vagy egy helyi író meséjét elevenítették meg a bábszínészek. A mentorpedagógus véleménye szerint a meséken keresztül nagyszerűen lehet a gyermekek természetszeretetét fejleszteni, mert sok mese tartalmaz ilyen elemeket. Azonban a szülőföldhöz való kötődés erősítését meséken keresztül sokkal nehezebb megvalósítani, ebből kifolyólag inkább népi játékokkal, szokásokkal, hagyományokkal ismertetik meg őket, leggyakrabban egy nemzeti ünnephez kötötten. Sajnálattal mondta, hogy Császár Levente munkássága ismeretlen volt számára, így róla nem tudott véleményt alkotni.

Az óvodapedagógussal készített interjúval beigazolódni látszik az a gyanúm, miszerint, sajnálatos módon, a pécsi óvodák gyakran nem tudnak figyelmet fordítani arra, hogy helyi írók meséit használják fel a mesefoglalkozásokon. Ugyanakkor örömmel töltött el a hír, hogy a könyvtárat a távolság ellenére is igyekeznek látogatni, illetve, hogy a Bábszínházban a gyermekeknek lehetőségük nyílik helyi írók meséi feldolgozásának, illetve Pécssett játszódó cselekményű előadások megtekintésére. (10)

A gyermekek az óvodát elhagyva, az általános iskolában is találkoznak meseírókkal, ezért készítettem interjút a Pécsi Apáczai Csere János Általános Iskola, Gimnázium, Kollégium, Alapfokú Művészeti Iskola tanítójával. Hozzá intézett kérdéseim arra irányultak, hogy az órákon milyen mennyiségben jelennek meg a különböző fajtájú mesék, illetve a pécsi írók meséi, valamint rákérdeztem az osztályok könyvtárlátogatásainak gyakoriságára, a helyi írók ottani

előfordulására, és a tanítók órai lehetőségeire a természetszeretet és a szülőföldre való kötődés erősítése kapcsán.

Az iskolában a tanórák keretei meglehetősen szűkek, ezért a tanterven kívüli, kiegészítő anyagot már nem tudnak a gyermekekkel megismertetni, így pécsi írók műveit sem. Ugyanakkor, a könyvtári foglalkozásokon több alkalommal is találkozhattak a gyermekek helyi írók meséivel. A tanító negyedik osztályosokat tanít éppen, akikkel részt vesznek a fent említett Bölcs Bagoly vetélkedőn, havi egy foglalkozáson. Az osztályból minden gyermeket beiratkoztattott a könyvtárba, azonban sokan nem figyelnek arra, hogy osztálykereteken kívül is látogassák a könyvtárat, noha az olvasójegy intézményen belül ingyenes, sőt a szülők részéről sem érkezik támogatás ezen a téren.

A könyvtári tematikus foglalkozások során egy-egy magyar vagy éppen külföldi költő, író művével, műveivel ismerkedhetnek meg a gyermekek, illetve előfordulnak az adott ünnephez kapcsolódó foglalkozások is. Ezeknek témái változatosak, színvonalasak, kidolgozottak. A pedagógusok kérésére is vállalnak foglalkozásokat, ugyanakkor önállóan is rendkívül kreatív ötletekkel képesek előállni. A pécsi írók, költők megismertetése, illetve általánosságban a helytörténeti témájú foglalkozástípusok mindig szerepelnek a könyvtár tematikus foglalkozáskínálatában, melyeket az iskola rendszeresen igényel. (7)

A fenti interjúk azt mutatták meg számomra, hogy bár a pedagógusok a tőlük telhető legtöbbet megteszik annak érdekében, hogy közelebb hozzák a gyermekekhez a könyveket és a könyvtárat, ha a szülők ebben nem partnerek, a gyermekekből nem fognak olvasók válni. Emellett viszont jó volt azt hallani, hogy a könyvtárnak köszönhetően, ha csak egy kicsit is, de a gyermekek megismerkedhetnek a helyi írókkal, költőkkel és műveikkel is.

5. Mézes-tanya mesetervezet

Császár Levente egy időben munkája során vidékfejlesztéssel is foglalkozott, ennek kapcsán a mézzel is. Az előző tevékenységhez kapcsolódóan létrejött egy projekt, amiben a mézet tudják népszerűsíteni a gyermekek számára. Az ötlet nyomán jött létre a Mecseki Mézes Körút. A Mecseki Mézes Körút a baranyai méhészek 2014-ben pécsi székhellyel megalapított önkéntes szakmai közössége. Fölkérésükre készítette el „Mézes-tanya” című kötetét a Baranya megyei, Pécssett élő Császár Levente meseíró. A Mecseki Mézes Körút projekt a 11/2013. (III.5.) VM rendelet alapján az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alapból a LEADER térségek közötti együttműködés végrehajtásához nyújtandó támogatások jogcímre benyújtott és támogatott pályázat (6). Ahogy már a meseelemzésben is utaltam rá, a meséből a pontosság és a méhészek kedvéért az író nem hagyhatta ki a szakszavakat, így azokat úgy kellett beleszőnie a mesébe, hogy a gyermekek észre se vegyék, új szót tanultak. Bár magából a történetből helységnév nem derül ki, az író alkotás közben a Mecsek egy erdejét képzelte el a méhek lakhelyéül. Mivel az író Pécssett, a Mecsek közelében él, elmondhatja, hogy a mű egy helyi író meséje, a helyi mézről, amihez az illusztrációt egy helyi grafikus készítette. Tehát ez a mesekönyv egy igazi helyi terméknek mondható (Császár 2014), ezért is tartom fontosnak a gyermekekkel való megismertetését. Ez a mese lehetőséget biztosít a gyermekeknek nemcsak a méhek megismerésére, de arra is, hogy egy, számukra már ismerős tájat képzeljenek maguk elé a mese hallgatása közben. Emellett az óvodai kirándulásokkor is rámutathatunk a mecseki tájra, ahol a történet játszódik, ezzel gyarapítva környezetismeretüket.

Az óvodai foglalkozás során többféle eszközt kell alkalmazni, ebből kifolyólag azok a mesék a legalkalmasabbak a foglalkozásra, amelyeknél jól használhatóak a metakommunikációs eszközök. A mesedramatizálás nagyszerű lehetőség az önkifejezésre, a kreativitás fejlesztésére, a mese által bemutatott tevékenységek (mézkészítés) érzékletes bemutatására, de a mese első bemutatásakor elég az is, ha a gyermek átadja magát a mesének, mélyen beleéli magát, szinte transzba esik, és csillogó szemekkel figyel. Ilyenkor, kilépve a meséből, vissza a külvilágba, az élettel is jobban, sikeresebben tud szembenézni, illetve megtanulhatja felismerni a külvilág és a belső élmények közötti különbségeket. A mesék csodás elemei segítenek érzékelteni a gyermekkel, hogy vigyáznak rá, és megerősítik a szerepét a világban. A mese átéléséhez elengedhetetlenül szükséges, hogy a gyermek biztonságban érezze magát, mert így tud csak

igazán odafigyelni, elmélyülni a mesében. Fontos a nyugodt környezet is, illetve a pedagógusnak figyelnie kell arra, hogy a történetet nonverbálisan is közvetítse (Büdi 2015; Boldizsár 2010: 318; Bettelheim 2020: 54).

Mesefoglalkozás a tavasz és az évszakok váltakozása, a méhek élete, a külső világ tevékeny megismerése témához kapcsolódóan, Császár Levente Mézes-tanya című meséjének felhasználásával

A foglalkozás célja:

Alakuljon ki a nyugodt légkör mesehallgatás alatt, kedveljék meg a mesélést, fejlődjön képzeletük, szókincsük. Ismerjék meg jobban a méheket, a mézkészítés folyamatát, valamint az évszakok változásait. Kerüljenek közelebb a természethez, tanulják meg értékelni a mások által készített dolgokat.

Didaktikai feladatok:

A kitűzött didaktikai feladatok közé tartozik az irodalmi élmény nyújtása a mese szemléletes előadásával. Valamint a mese cselekményének nyomon követése, és az összefüggések megvártatása. A gyermekek, a történetet figyelemmel követve, megismerkednek szakterminusokkal a mézzel és a méhekkal kapcsolatosan.

Képességfejlesztés:

Képességfejlesztés során fejleszteni szeretném egyrészt a verbális képességeket, a mese szavaival, szófordulataival, alakítani a szép, kifejező beszédet, és bővíteni a szókincset. Másrészt szeretném fejleszteni a kognitív képességeket, így megvalósulhat a képzelet, belső képalkotás fejlesztése, a mese élményszerű bemutatásával, az emlékezet fejlesztése, és (az ismert mese szereplőinek, cselekményének felidézése) a verbális memória fejlesztése is. Ezen felül megjelenik a külső világ tevékeny megismerésén belül a gyermeki ismeretszerzés a szűkebb természeti környezettel kapcsolatban, az óvodások megismerkednek a lakóhelyéhez közeli táj élővilágával. Továbbá fejlődik időbeli tájékozódási képességük is.

Nevelési feladatok:

A nevelési feladatok szerves részét képezik a mesehallgatáshoz kapcsolódó szokások betartása (az elhelyezkedés módja, a csendes, figyelmes mesehallgatás), az irodalmi érdeklődés felkeltése és az érzelmi motiváltság kialakítása a mese által. Emellett megjelenik az anyanyelvi

nevelés is, a tiszta érthető, jól artikulált beszédmóddal, illetve a mesére jellemző szófordulatokkal. Továbbá teret kap az esztétikai nevelés is a szép eszközökkel. Előzőek mellett megjelenik a környezeti nevelés is, az erdő, a táj bemutatásával, az évszakok váltakozását követve. A gyermekek megismerkednek a méhek életével, munkájával, bővülnek az állatokra vonatkozó ismereteik. A mesefoglalkozás során erősödik bennük a természet szeretete is.

Szervezés:

A különböző évszakok és ezek váltakozásinak megfigyelése szerves része az óvodai külső világ tevékeny megismerése foglalkozásoknak. Az általam tervezett mesefoglalkozás alapja Császár Levente Mézes-tanya című meséje, melyben megjelenik a környezeti nevelés, a méhekkel és a méz készítéssel kapcsolatos érzékenyítés. A foglalkozás előtt a gyermekek elhelyezkednek a szőnyegen, miközben előkészítem a meséléshez szükséges eszközöket. Biztosítom a foglalkozás helyszínét, megteremttem a szervezett kereteket, a csoport szokásszabály rendszerének megfelelően. A foglalkozáshoz készített bábokat dobozba helyezve a közelembbe teszem, egy székre vagy asztalra, hogy a bábokat onnan gyorsan elő tudjam venni, amikor szükségem van rá.

Motiváció:

A mesefoglalkozást megelőző napon beszélgetünk a gyerekekkel a méhekről és a mézről. A motivációt egyrészt a meseláng meggyújtása, másrészt a foglalkozást megelőző játékok szolgálják. A foglalkozást megelőzően a gyermekek egy méhes memória játékkal játszottak, és egy olyan asztali játékkal, ahol a méhekkel minél több pollent kellett összegyűjteniük, és az nyert, aki a legtöbbet tudta megszerezni a pollent ábrázoló lapok közül. A meseláng meggyújtását követően előveszem a meséhez szükséges eszközöket, amelyekkel felkeltem a gyermekek érdeklődését a mese iránt. Az érdeklődés felkeltése mellett fontos, hogy nyugodt légkört biztosítsak, illetve, hogy a gyermekek rá tudjanak hangolódni a mesére.

Célkitűzés:

Először elmondom a gyermekeknek, hogy miről fog szólni a mese: Ma egy különleges mesét hoztam nektek a méhecskékről. Ezt követően mondom meg nekik a címét is: Mézes-tanya. Ezzel emlékeztetem őket a korábbi játékokra, illetve beszélgetésekre, tehát felelevenítem bennük a külső világ tevékeny megismerésének heti témáját. Elmesélem a gyerekeknek, hogy az író, aki a mesét írta, szintén Pécsen él, és ő is szokott kirándulni a Mecseken, ezért gondosan igyekezett, hogy a meséjében jól be tudja mutatni a közeli erdőben élő méhek tevékenységét.

Miközben szó esik a közeli tájról, a Mecsekről, ehhez kapcsolódó képeket mutatok a gyerekeknek, és beszélgetünk a Mecsek-béli kirándulások alkalmával szerzett személyes élményeikről is.

A mese előadása:

Élőszóval, élményszerűen, a kommunikációs és metakommunikációs eszközöket változatosan használva, a szöveghűséghez nem szigorúan alkalmazkodva mesélek (mimika, gesztusok, hangszín stb.) tiszta, szép, jól érthető beszéddel. A mesemondás helyes artikulációval, közepes hangerővel és közepes tempóban folyik, a megfelelő részeknél játszom a hangszínnel, hangerővel, éreztetve, hogy fontos vagy izgalmas rész következik. A mesét érdeklődést felkeltően, halkabb hangon kezdem mesélni. Amikor változás áll be a történetben, fontos fordulat következik, a hangerő és hangszín változatos alkalmazásával éreztetem, hogy valami történni fog. Meghatározó eleme a mesének a méhek összetartása, egyformasága és a veszélyek, amelyek apró természetük miatt leselkednek rájuk. A mese szereplőinek (méhek, lódarazsak, halálfejes pillangók, egy öreg hárs és a tavaszi nap) bemutatása érzékletesen jelenik meg (játszva a hangszínnel és a mimikával). Az negatív karakterek megjelenésekor más (sejtelmes, némileg baljóslatú) hangszín használatával éreztetem a cselekmény fordulatait, drámai részeit megjelenítve: például a lódarazsak támadásakor és visszatérésükkor, kiegészülve a halálfejes pillangókkal (lásd 2. melléklet). A cselekmény kibontakoztatásának éreztetését élményszerű előadásmóddal, a metakommunikációs eszközöket alkalmazva teszem meg. A mese tetőpontjának éreztetésére erősebb hangerőt és a megfelelő metakommunikációs eszközöket alkalmazom, a megfelelő hangszín és tempó mellett. A mese vége, a tél eljötté visszavezeti a hallgatókat a valóságba. A méhek visszabújnak a kaptárjukba és téli álmra hajtják fejüket, a mesélő pedig levonja a végső következtetést: >>Sok kicsi, sokra megy!<< Ezt középerős hangerővel, nyugodt, derűs hanggal, lassú tempóban mondom. (2. sz. melléklet)

Visszavezetés:

A mese végén egy, általam (aznapi viselkedés, születésnap stb. alapján) kiválasztott óvoda, vagy óvodások elfújhatják a meselángot: Látom ti nagyon ügyesen figyeltetek mesehallgatás közben, ezért ti elfújhatjátok a meselángot! A játékba való visszavezetésként a babakonyhában közösen mézeskenyeret kenünk, újból előveszem a korábban játszott memória játékot, megvizsgáljuk a képeket, hogyan néznek ki azokon a méhek. A memóriajáték képeit összehasonlítjuk a Császár Levente meséjét tartalmazó könyv illusztrációival. Másik lehetőségként egy ismeretterjesztő képes könyvet veszek elő, amiben a méheket mutatják be részletesen, és ezt nézegetjük a gyermekekkel. Ha a játékra és könyv nézegetésre, beszélgetésre már nem

marad idő a napirend kialakítása miatt, a gyermekek megkóstolhatják a mézeskenyeret a tízórai keretében.

A mesedramatizáció eszközei:

A mese dramatizálásához, a méretükből fakadó hátrány ellenére, ujjbábokat használok, mivel így tudom a leghatékonyabban megjeleníteni a méhek nagy létszámát, illetve ez segítséget nyújthat a méhek és lódarazsak közötti harcjelentnél is. A bábok filc anyagból vannak kivágva és összevarrva. Színeik élénkek, az éppen nem használt bábokat egy zöld színű papírral bevont dobozban tárolom és szükség esetén onnan veszem elő. A mesedramatizálás előadásához helyszínként kartondobozból készített dobozszínházat használok, a Mecsek hegységre utaló tájjelzésekkel.

11. kép: Dobozszínház bábokkal

5.1. Reflexió

A mesefoglalkozást a pécsi Nyugati Városrészi Óvoda Zipernowsky Károly Utcai Tagóvodája Sárga csoportjában valósítottam meg. A foglalkozás előtt elkészítettem a szükséges eszközöket, az ujjbábokat és a dobozszínházat. A gyermekek érdeklődését a bábokkal, illetve a dobozszínházzal keltettem fel, illetve tartottam fent, valamint a mesemondás során a metakommunikációs eszközök használatával. A foglalkozás alatt a gyermekek a szőnyegen ültek, én velük szemben egy széken, előttem egy kisasztalon helyeztem el a dobozszínházat, aminek takarásába tettem a még nem használt bábokat. A foglalkozás megkezdésekor elmondtam a gye-

rekeknek, milyen állatokról fog szólni a mese, erre a gyermekek azonnal meséltek néhány méhekkal kapcsolatos személyes élményt, illetve az óvodapedagógus is segített nekik felidézni, mit tanultak már róluk. A szakterminusokat nem volt szükséges külön elmagyaráznom, mivel a csoport, ahol a foglalkozást tartottam, homogén nagycsoport, illetve azért sem, mert az író maga is megmagyarázza a kifejezéseket a mesébe illesztve. Mesélés közben igyekeztem folyamatosan tartani a szemkontaktust a gyerekekkel, törekedtem a minél artikuláltabb, érthetőbb, kifejezőbb mesemondásra. A gyermekek a foglalkozást jól láthatóan élvezték, jól lehet, figyelmük a vége felé néha már elkalandozott, a dramatizáláshoz készített eszközök viszont nagyon tetszettek nekik, a foglalkozás után percekig játszottak még velük. A mesélés végén szinte azonnal körém gyűltek és lelkes érdeklődéssel vették kezükbe az eszközöket. Összességében úgy érzem, sikerült átadnom a gyermekeknek a kívánt értékeket, a foglalkozás elérte a célját.

Összefoglalás

A mese szerepe több okból is kiemelten fontos a gyermekek életében, mivel a hallgatása több területet is fejleszt. Azért is előnyös, ha a települések rendelkeznek saját történettel, mesével, mert ezáltal a gyermekek hovatartozás-tudata is erősödhet. A pécsi írók közül Császár Levente szélmalomharcot vív a nem olvasó fiatalsággal és igyekszik a helyi történeteket népszerűsíteni, a legjobb tudása szerint. Közel húszéves írói pályafutása során több helység történetét is megjelentette, és ezekkel a mesékkal célja a szórakoztatás, nevelés és tanítás. Több meséje szól idősebb, tíz-tizenkét éves gyermekeknek, ugyanakkor írt meséket az óvodás korosztály számára is. Ezek között jól körülhatárolhatók a korosztályokat meghatározó különbségek, jóllehet véleményem szerint nem minden mese, legenda esetében olyan élesek az eltérések, mint ahogyan azt az író gondolja. Erre példa a *Kő Zsongor* című meseregény, ami a népmesékben is fellelhető motívumokat, szerkezeti jegyeket mutat.

A szakdolgozat megírása előtt feltettem magamban a kérdést, vajon megfelelő íróvá választottam-e. Utólag úgy gondolom, jobbat nem is választhattam volna, tekintve, hogy – amint azt már említettem – a pécsi, kortárs írók közül ő rendelkezik talán a legtöbb gyermekek számára kiadott könyvvel, amelyek minőségi munkák, elvégre számára is kiemelten fontos, hogy a lehető legjobb mesék kerüljenek ki a keze alól. Meséi elérik a kívánt célt, illetve célokat, erősítik a gyermekekben a szülőföldhöz való kötődést, a természet szeretetét, miközben a gyermek rácsodálkozhat az ismerős tájakra, ahol esetleg már kirándult a családjával, vagy éppen a mese meghallgatása után kap kedvet a család ahhoz, hogy túracipőt húzzon és nekivágjon például a Jakab-hegynek. Ezt egy óvodás csoport is megteheti, ha a gyermekek már nagycsoportosok. Az óvodások életében ugyanis rendkívül fontos a mozgás is, és ennek fényében egy kirándulás jó alkalom lehet feleleveníteni egy-egy mesét, amit a gyermekek szeretnek, szívesen hallgatnak. Mindemellett a külső világ tevékeny megismerésének célkitűzéseit is elérhetjük azáltal, hogy megismertetjük a gyermekeket az erdővel, és annak élőlényeivel (növényeivel, állataival, gombáival).

Az óvodai mesefoglalkozás könnyen összefonódhat a környezet foglalkozással, a kiválasztott mese által, tehát a kívánt célt a meséken keresztül is el lehet érni, nemcsak a játékon keresztül. Bár a gyermek legfőbb tevékenysége a játék, azt gyakran áthatja a mese, a mesedramatizálás, például amikor szerepjátékot játszik. Egy mese olyan területeket tud fejleszteni, olyan tudást tud nyújtani, például a gyermek közvetlen környezetéről, amelyet későbbi élete

során is hasznosítani tud. Ugyanakkor, mivel az óvodapedagógusok a hetek behatárolt tematikája miatt nem tudnak a helyi írók műveire kellő időt fordítani, a könyvtárak segítségét kérik ezen a téren. Ezáltal ott valósulhat meg a gyermekek pécsi írókkal és műveikkel való találkozás. Ennek ellenére úgy gondolom, érdemes lenne figyelmet fordítani arra, hogy például Császár Levente meséi is teret kaphassanak az óvodai, illetve általános iskolai mesefoglalkozásokon, tanórákon.

Mindent összevetve, bebizonyosodott számomra, hogy a mesékkal rendkívül jól lehet játszani, mi több, a gyermekeknek való élménynyújtás egyik legpraktikusabb eszköze a megfelelő módon előadott mese. Ez a mese pedig lehet régi, lehet kortárs, lehet külföldi, vagy csak más tájegységi, és lehet akár helyi is, de elengedhetetlenül fontos, hogy az, aki mesél, élményszerűen tegye azt meg, hogy használja a metakommunikációs eszközöket, illetve, hogy végig tartsa a szemkontaktust a gyermekekkel, éreztetve velük a figyelmét. Egy, a gyermekek figyelmét felkeltő, esztétikus eszköz segítségével dramatizált mese sok, fent említett területet képes fejleszteni, erre jól alkalmazhatóak lehetnének Császár Levente meséi is. A mese elmondhatatlanul jelentős szerepet tölthet be a gyermek életében, ha megfelelő gyakorisággal hallja, tehát nem egyszer, kétszer havonta, hanem legalább hetente, de inkább naponta. Továbbá a helyi meséket sem szabad elhanyagolni, mert azok által magukra találhatnak a gyermekek, és magabiztosan állhatnak majd az életben, tudván, hova tartoznak, hol van az otthonuk.

Felhasznált irodalom

- Bárdos József (2015). *A tündérmesék titkaiból*. Könyv és nevelés. XVII. 57-72. p.
- Bettelheim, Bruno (2020). *A mese bűvölete és a bontakozó gyermeki lélek*. Corvina Kiadó Kft. Budapest. 54. p.
- Berze Nagy János (1973). *dr. Berze Nagy János néprajztudós élete és munkássága*. Pécs. 8. p.
- Boldizsár Ildikó (2010). *Meseterápia*. Magvető. Budapest.
- Büdi Boglárka (2015). *Transzgenerációs hatás érvényesülése a meseolvasási szokások tekintetében*. Könyv és nevelés. XVII. évf. 1. sz. <https://folyoiratok.oh.gov.hu/konyv-es-nevelés/transzgeneracios-hatas-ervenyesulese-a-meseolvasasi-szokasok-tekinteteben> (2022. november 02.)
- Császár Levente (2012). *Aprónépek országa*. Mesemíves. <https://www.mesemives.hu/csaszar-levente-aktualis/csaszar-levente-apronepek-orszaga> (2022. november 11.)
- Császár Levente (2011). *Az erdő íze*. Mesemíves. url: <https://www.mesemives.hu/csaszar-levente-aktualis/csaszar-levente-az-erdo-ize> (2022. november 04.)
- Császár Levente (2011). *Az erdő íze*. Müller Bt.
- Császár Levente (2014). *Mézes-tanya*. Mesemíves. url: <https://www.mesemives.hu/csaszar-levente-aktualis/csaszar-levente-mezes-tanya> (2022. november 09.)
- Császár Levente (2014). *Mézes-tanya*. Szászvár. Mecsek-Völgység-Hegyhát Egyesület.
- Császár Levente (2017). *Két mesekönyv: Mocsoládia*. Kárászi aLap. XX. 12. sz.
- Császár Levente (2020). *Koboldok kincse*. Kárász. Mecsek-Völgység-Hegyhát Egyesület.
- Császár Levente (2012). *Korró*. Mánfa. Mánfa Fejlődéséért Egyesület.
- Császár Levente (2012). *Korró*. Mesemíves. url: <https://www.mesemives.hu/csaszar-levente-aktualis/csaszar-levente-korro> (2022. november 08.)
- Császár Levente (2015). *Kő Zsongor*. Mesemíves. url: <https://www.mesemives.hu/csaszar-levente-aktualis/csaszar-levente-ko-zsongor> (2022. november 09.)
- Császár Levente (2018). *Tündérút*. Kárászi aLap. XXI. 3. sz.
- Flaman Szilvia (2011). *A mesehősök lehetséges tipológiái*. Iskolakultúra. 136-148. p.
- Kádár Annamária (2014). *Mesepszichológia 2. – Útavaló kényes nevelési helyzetekhez*. Kulcslyuk. Budapest. 31-62. p.
- Komáromi Gabriella (2009). *Lázár Ervin pécsi éve*. Jelenkor online. LII. 12. sz., 1347. p. <https://www.jelenkor.net/archivum/cikk/1858/lazar-ervin-pecsi-eve> (2022. október 16.)

Kulikovskaya, I. E. & Andrienko, A. A. (2016). *Fairy-tales for modern gifted preschoolers: developing creativity, moral values and coherent world outlook*. ScienceDirect, 233, 53-57. p.

Méhes Károly (2011). *Kiadta a jelszót: a mese mindenkié*. Dunántúli Napló. XXII. 224. sz. 6.p.

Nógrádi László (2018). *Megírja a falvak meséit*. Dunántúli Napló. XXIX. 17. sz. 5.p.

Papp Ágnes Klára (2008). *Mese, mítosz, modernség*. Káva Téka - Napút-füzetek. Budapest. 21. sz. <http://www.naputonline.hu/wp-content/uploads/2020/09/kt021.pdf> (2023. 01. 03.)

Propp, V. J. (2005). *A mese morfológiája*. Osiris Kiadó. Budapest

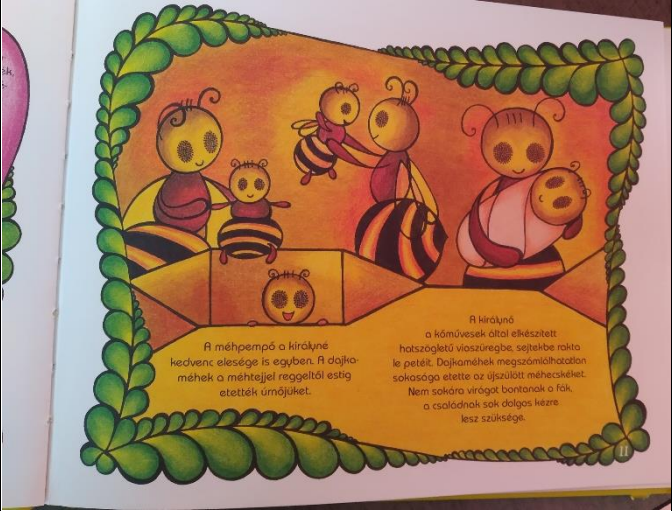
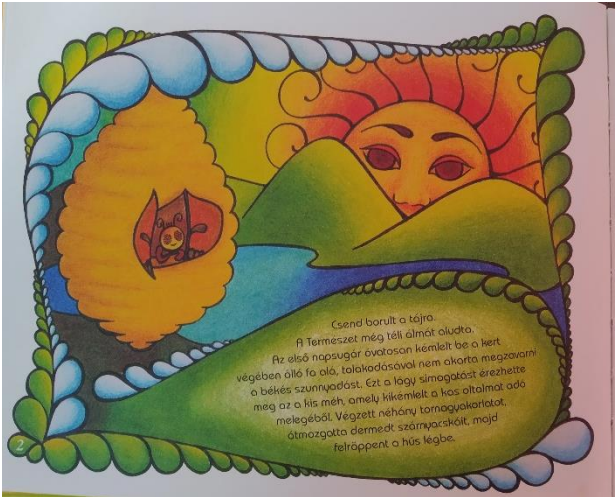
Tancz Tünde (2009). *Népmese és szocializáció*. Mint a mesében? PONT Kiadó. Budapest. 44-50. p.

VisikoKnox-Johnson, Leilani (2016). *The Positive Impacts of Fairy Tales for Children*. HO-HONU Vol. 14 77-81. p.

- (1) 363/2012. (XII. 17.) Kormányrendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról. In: Netjogtár. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200363.kor> (2022. november 02.)
- (2) Apáczai Óvoda Nevelőtestülete: *Pedagógiai program*. http://www.apaczaio-voda.hu/images/Apaczai_Ovoda_Pedagogiai_Program_2022.pdf (2022. 11. 09.)
- (3) Czernák Eszter. <https://www.pagony.hu/czernak-eszter> (2022. 11. 08.)
- (4) Czirják Erika története és életrajza. Czirják Erika honlapja. <https://czirjakerika.hu/> (2022. november 04.)
- (5) Császár Levente: *Kilenchatár. író-olvasótalálkozó Császár Leventével*. 2020.08.29. <https://www.csqyk.hu/cimkek/csaszar-levente> (2022.10.28.)
- (6) Császár Levente meseíró: MÉZES-TANYA. <https://www.youtube.com/watch?v=BIxZjU-CUVG0> (2022. november 09.)
- (7) *Interjú a Pécsi Apáczai Csere János Általános Iskola, Gimnázium, Kollégium, Alapfokú Művészeti Iskola tanítójával, Szakács Judittal*. Az interjút készítette: Czuczor Flóra. Pécs, 2023. január 02. (6. melléklet)
- (8) *Interjú a pécsi Csorba Győző Könyvtár Apáczai Csere János Fiókkönyvtár munkatársával, Válé Judittal*. Az interjút készítette: Czuczor Flóra. Pécs, 2022. december 16. (4. melléklet)
- (9) *Interjú a pécsi Csorba Győző Könyvtár munkatársával, Győriné Kövesdi Zsuzsannával*. Az interjút készítette: Czuczor Flóra. Pécs, 2022. december 09. (3. melléklet)

- (10) *Interjú a Nyugati Városrészi Óvoda Zipernowsky Károly Utcai Tagóvodájának óvodapedagógusával, Horváth Liliannal.* Az interjút készítette: Czuczor Flóra. Pécs, 2022. december.19. (5. melléklet)
- (11) *Interjú Császár Levente íróval.* Az interjút készítette: Czuczor Flóra. Pécs, 2022. július 11. (1. melléklet)
- (12) *Méhes Károly szakmai önéletrajza.* Méhes Károly honlapja. <http://meheskaroly.hu/cv.php> (2022. november 04.)
- (13) *Szakács Eszter életrajza.* Szakács Eszter Webotthona. <https://szakacseszter.lib.pte.hu/> (2022. november 04.)

A képek jegyzéke

Sorszám	Kép	Cím	Leírás
1.		Mézes-tanya méh illusztráció	A képen Császár Levente <i>Mézes-tanya</i> című meséjének egyik oldala látható. (Szászvár. Mecsek-Völgy-ség-Hegyhát Egyesület, 2014)
2.		Mézes-tanya illusztráció	A képen a <i>Mézes-tanya</i> című mesekönyv kezdőoldala látható. (Szászvár. Mecsek-Völgy-ség-Hegyhát Egyesület, 2014.)
3.		<i>Aprónépek országa</i> illusztráció	A képen Császár Levente <i>Aprónépek országa</i> című könyvének illusztrációja látható. (Alsó-mocsolád: Alapítvány Alsó-mocsoláért, 2012.)

4.		Az erdő íze illusztráció	A képen Császár Levente <i>Az erdő íze</i> című könyvének illusztrációja látható. (Müller Bt, 2011)
5.		Kő Zsongor illusztráció	A képen Császár Levente <i>Kő Zsongor</i> című meséjének illusztrációja látható. (Roll and Art, 2015.)
6.		Koboldok kincse illusztráció	A képen Császár Levente <i>Koboldok kincse</i> című könyvének illusztrációja látható. (Kárász: Mecsek-Völgy-ség-Hegyhat Egyesület, 2020.)

7.		Korró illusztráció	A képen Császár Levente <i>Korró</i> című könyvének illusztrációja látható. (Mánfa. Mánfa Fejlődésért Egyesület, 2012.)
8.		Méhecske ujjbábok	A képen a <i>Mézes-tanya</i> mesefoglalkozáshoz készített, méh ujjbábok láthatók. (Saját készítésű fotó)
9.		Darázs ujjbábok	A képen a <i>Mézes-tanya</i> mesefoglalkozáshoz készített darázs ujjbábok láthatók. (Saját készítésű fotó)

10.		Darázs és halálfejes lepke ujjbábok	A képen a <i>Mézes-tanya</i> mesefoglalkozáshoz készített darázs ujjbábok, illetve halálfejes lepke ujjbábja láthatók. (Saját készítésű fotó)
11.		Dobozszínház bábokkal	A képen a <i>Mézes-tanya</i> mesefoglalkozáshoz készített dobozszínház és ujjbábok, illetve madár báb láthatók. (Saját készítésű fotó)
12.		Foglalkozás az Apáczai könyvtárban	A képen a Csorba Győző Könyvtár Apáczai Csere János Fiókkönyvtár egyik foglalkozásának pillanata látható. (Forrás: A Csorba Győző Könyvtár képtárház https://www.fa

			ce- book.com/photo/?fbid=527101426108613&set=pcb.527101462775276 a.)
--	--	--	--